

UNIVERZITA KARLOVA
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra systematické a praktické teologie

Bc. Jitka Jahodová, DiS.

**Eticky zodpovědná podpora aktivizace a prevence v
sociálních službách**

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. Mgr. ThLic. Denisa Červenková, Th.D.

Praha 2024

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. 12. 2023

Jitka Jahodová

Bibliografická citace

Eticky zodpovědná podpora aktivizace a prevence v sociálních službách [rukopis] : diplomová práce / Jitka Jahodová; vedoucí práce: doc. Mgr. ThLic. Denisa Červenková, Th.D. -- Praha, 2024. -- <počet stran 67> s.

Anotace

Oblast sociálních služeb je tradiční rolí společnosti a zároveň rozsah problémů, které sociální služby řeší, soustavně narůstá. Vzniká problém omezenosti dostupných zdrojů a zároveň se rozvíjí diskuse o tom, jak dostupné zdroje vynakládat. S tímto problémem související společenské výzvy se pokouší reflektovat, respektive řešit sociální inovace. Etická měřítká by měla být integrální součástí diskusí a praxe inovací v sociálních službách. Cílem práce je ukázat, že zahrnutí etických principů do strategického rozhodování v oblasti sociálních služeb podporuje dosažení udržitelné sociální změny jako normativně kompaktní řešení a naopak.

Klíčová slova

Sociální služby, sociální inovace, capability approach, křesťanská sociální etika

Abstract

The role of society in providing social services is long-established. Meanwhile, the range of social issues having to be addressed by social services is continuously growing. The risks associated with resource constraints are expected to rise significantly, and this issue keeps generating debate on available resources' allocation. Social innovation strives to reflect and tackle these related, complex societal challenges. All activities, as well as the discussion related to social services' innovation, should be conducted in compliance with ethical principles. The main objective of this thesis is to contribute to an understanding that making ethical responsibility an integral part of everyday decision-making and practice empowers reaching a sustainable positive social change. This, in turn, can create a normatively compact solution - and vice versa.

Keywords

Social services, social innovation, capability approach, catholic social ethics

Počet znaků (včetně mezer): <141 308>

Poděkování

Tímto chci poděkovat vedoucí mé diplomové práce doc. Mgr. ThLic. Denise Červenkové, Th.D. za konzultace při zpracovávání diplomové práce, za její cenné připomínky k textu a odborné vedení a v neposlední řadě za laskavou a trpělivou podporu. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině a všem, kdo za mnou stáli.

Obsah

Úvod.....	9
1. Sociální inovace	11
1.1. Pojem sociální inovace	12
1.2 Škálování a nositelé sociálních inovací	16
1.3 Sociální inovace a hodnoty	17
1.4 Sociální inovace v politikách Evropské unie	19
2. Inovace v sociálních službách	22
2.1 Sociální služby jako hybatelé sociálních inovací	24
2.2 Trendy inovací v sociálních službách	26
3. Normativně kompaktní interpretace žádoucího sociálního dopadu sociálních inovací	32
3.1 Limity konceptu	33
4. Capability approach jako etický rámec pro podporu aktivizace a prevence v sociálních službách prostřednictvím sociálních inovací	54
4.2 Klasifikace potencialit u M. Nussbaumové	57
4.3 Aktivizace	59
4.4 Prevence	61
5. Závěr	63
Seznam použitých zkratk.....	64
Seznam literatury	65
Přílohy	67

Úvod

Sociální služby představují dynamickou, heterogenní a nesnadno ohraničitelnou oblast. Byly a jsou v nějaké formě poskytovány ve všech společnostech, lze o nich tedy hovořit jako o jednom z fundamentálních projevů společnosti. Jejich současná podoba v evropských státech je výsledkem dlouhodobého vývoje, v jehož průběhu se veřejné sociální služby staly – alespoň v principu – právem každého občana.¹ Mají důležitou roli při řešení sociálních problémů a klíčový význam pro jejich předcházení prostřednictvím prevence.²

Význam sociálních služeb a současně také poptávka po nich v kontextu zásadních společenských změn stále narůstá.³ S ohledem na vyvstávající problém nevyčerpatelnosti zdrojů se zintenzivňuje také diskuse o tom, jak účelně vynakládat veřejné finance. Společenské výzvy se se zřetelem na tento problém pokoušejí reflektovat a řešit sociální inovace, které lze charakterizovat jako hledání nových způsobů řešení sociálních problémů⁴, přičemž je rovněž kladen důraz na předcházení přetížení sociálního státu.

Již řadu let je možné pozorovat velký nárůst tempa změn na globální, regionální i lokální úrovni, jenž je nasnadě očekávat i v budoucnu. K hlavním hrozbám, které v souvislosti s tím vyvstávají, patří prohlubování nerovností v přístupu k životně důležitým zdrojům a možnostem podílet se na politické a ekonomické moci.⁵ Na pozadí probíhajících změn, jako je klimatická krize, migrace nebo pandemie, ale například také digitalizace, se hledání cest k překonání exkluze – které je etickým imperativem⁶ – stává stále naléhavější výzvou. Současně lze pozorovat inovační imperativ a rozpínání inovační zóny.⁷

---

¹ Srov. MARTINELLI, Flavia. Social services, welfare states and places: an overview. In: MARTINELLI, Flavia – ANTTONEN, Anneli – MÄTZKE, Margitta (eds.). *Social Services Disrupted*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 11–48; zde s. 11.

² Srov. CREMER, Georg – GOLDSCHMIDT, Nils – HÖFER, Sven. *Soziale Dienstleistungen: Ökonomie, Recht, Politik*. Tübingen: Mohr Siebeck, s. 7.

³ Srov. ROHREGGER, Barbara. Social services. In: *Handbook on Social Protection Systems*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2021, s. 111–122; zde s. 111.

⁴ Srov. EBNER, Alexander. Innovation Systems. In: *Encyclopedia of Social Innovation*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2023, s. 174–179; zde s. 176.

⁵ Srov. HEIMBACH-STEINS, Marianne – BÉCKA, Michelle – FRÜHBAUER, Johannes J. – KRUIP, Gerhard. In: HEIMBACH-STEINS, Marianne – BECKA, Michelle – FRÜHBAUER, Johannes J. – KRUIP, Gerhard (eds.). *Christliche Sozialethik. Grundlagen – Kontexte – Themen*. Regensburg: Pustet, 2022, s. 11–25; zde s. 11.

⁶ MASSARO, Thomas. Pope Francis on Overcoming Exclusion: A Theological Vision with Economic and Social Implications. In *American Journal of Economics and Sociology*. 2019, roč. 78, č. 4, s. 865–893; zde s. 865.

⁷ RAMMERT, Werner. Innovation: I. Sozialwissenschaftliche Perspektive. In: *Staatslexikon: Recht – Wirtschaft – Gesellschaft*, vol. 3. München: Herder Verlag, 2019, s. 291–293; zde s. 292.

Právě sociálním inovacím začal být v posledních letech přikládán důležitý význam pro řešení chudoby v různých jejích podobách. V diplomové práci se zabýváme potenciálem a úskalími sociálních inovací jako možné odpovědi na prohlubující se sociální nerovnosti.

V návaznosti na představení tohoto konceptu v první kapitole a na přiblížení problematiky inovací v sociálních službách v kapitole druhé zaměřujeme od třetí kapitoly pozornost na ambivalence a potenciál konceptu sociálních inovací. První dvě kapitoly jsou zpracovány na základě přehledů příslušných dosavadních odborných diskusí.

Ve třetí kapitole čerpáme taktéž ze zatím ojedinělých prací vztahujících se přímo k tématu sociálních inovací a řízení inovací v sociálních službách z oblasti křesťanské sociální etiky a věd o křesťanské sociální práci. V diplomové práci je poukázáno na to, že koncept sociálních inovací není, respektive nemůže být hodnotově neutrální, a je tedy třeba jej normativně orientovat intencionálně. Zvláště by potom etická měřítko měla být integrální součástí diskusí i praxe inovací v sociálních službách. V práci se podrobněji zaměřujeme na potenciál sociálních služeb jako hybatelů sociálních inovací, které se v kontextu současného vývoje tak, jak byl výše popsán, jeví jako nezbytné pro proměnu směru sociální změny a zmírnění exkluze. Věnujeme se především základní související etické otázce, kterou představuje interpretace žádoucího sociálního dopadu sociálních inovací prostřednictvím sociálních služeb, a to na příkladu organizací zastřešených Charitou a Diakonií.

V závěrečné kapitole se podrobněji zabýváme přínosem *capability approach*, předního etického rámce v současných sociálních vědách, k výzkumu, politice a praxi sociálních inovací, ale současně také pro analýzu pojetí prevence a aktivizace, k nimž mají sociální inovace, byť je chápání tohoto konceptu ambivalentní, v každém případě přispívat.

Cílem práce je ukázat, že zahrnutí etických principů do strategického rozhodování v oblasti sociálních služeb podporuje dosažení udržitelné sociální změny jako normativně kompaktní řešení a naopak.

---

1. Sociální inovace

V nedávné době se jedním z předních témat v diskusích o sociálních službách a sociálním začleňování staly sociální inovace. Se sociálními inovacemi začala být po příchodu 21. století spojována velká očekávání, pokud jde o řešení společenských problémů.⁸ Ačkoli debata na toto téma probíhá velmi intenzivně především v posledních letech, nejedná se o zcela nový koncept.

Zájem o sociální inovace sílí v kontextu markantních sociálních a ekonomických změn koncem 80. let.⁹ K prvním výzkumným institutům specializovaným na sociální inovace přibývají v následujícím desetiletí po celém světě další.¹⁰ Ještě na konci 20. století nicméně není tento termín nijak zvlášť známý.¹¹ Nejintenzivněji je téma sociálních inovací viditelné v odborném, politickém i veřejném diskursu od mezinárodní finanční a hospodářské krize v roce 2008. Sociální inovace je mnohostranný koncept¹² a ani v současnosti nemá tento pojem všeobecně přijímanou definici.¹³

V první kapitole je s ohledem na to, že ani v akademické obci není vymezení sociální inovací jednotné, nastíněno několik možných definic a vývoj tohoto pojmu. Jedná se o mnohostranný koncept a jeho jednotná charakteristika, která by se prosadila jako všeobecně uznávaná, dosud není k dispozici. Částečně je to dáno rozdílnou optikou jednotlivých disciplín, které s tímto konceptem pracují, ale také různými oblastmi politiky, v nichž se uplatňuje, či normativním obsahem, který mu bývá přisuzován.¹⁴

---

⁸ Srov. k tomu MEICHENITSCH, Katharina – NEUMAYR, Michaela – SCHENK, Martin (eds.). *Neu! Besser! Billiger! Soziale Innovation als leeres Versprechen*. Wien: Mandelbaum, 2016, s. 9.

⁹ Přehled příčin vzednutí zájmu o sociální inovace viz LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení. In *Teorie vědy* 2015, roč. 37, č. 1, s. 97-112; zde s. 99-100.

¹⁰ Příklady současných center pro výzkum a podporu sociálních inovací viz SATALKINA, Liliya – STEINER, Gerald. Social Innovation: A Retrospective Perspective. In *Minerva* 2022, roč. 60, č. 4, s. 567-591; zde s. 574.

¹¹ Srov. MEICHENITSCH, Katharina – NEUMAYR, Michaela – SCHENK, Martin (eds.). *Neu! Besser! Billiger! Soziale Innovation als leeres Versprechen*, s. 8-9.

¹² Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. Soziale Innovation: Konzept und Kritik. In: GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus – EURICH, Johannes. *Soziale Dienste entwickeln: Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2018, s. 45-65; zde s. 46.

¹³ Srov. SCHUCH, Klaus. Social Innovation and Social Sciences. In: *Encyclopedia of Social Innovation*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2023, s. 376-381; zde s. 380.

¹⁴ Srov. k tomu MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. Soziale Innovation: Konzept und Kritik. In: GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus – EURICH,

Představíme jej tak v širším kontextu s přehledem dosavadního bádání a odborné debaty k tomuto tématu. Zároveň poukázáno na to, v jakých souvislostech se téma sociálních inovací v uplynulých letech dostalo do popředí zájmu a je v ní také přiblíženo, jak je tento koncept uplatňován v rámci politik Evropské unie. V poslední části kapitoly je zaměřena pozornost na hodnotové orientace v současných koncepcích sociálních inovací.

1.1. Pojem sociální inovace

Pojem *sociální inovace* má dlouhou a složitou historii. Nejprve se budeme věnovat sémantice každého slova zvlášť. Sloveso *inovovat* pochází z latinského *novus* (nový), z nějž verbalizací vzniklo sloveso *novare* (učinit novým) a přidáním prefixu *in* (v, do) *innovare* s významem obnovit. Odtud už byl jen krok k substantivu *innovatio* (obnovení), které přešlo do většiny evropských jazyků již v 16. století. Čeština jej však šířeji reflektuje až od století dvacátého.¹⁵ Výkladové slovníky jej vysvětlují jako „zavedení něčeho nového“.¹⁶ Adjektivum *sociální* pochází z latinského *socialis* (družný, společenský) a slovníky jej definují slovníky „společenský, týkající se společnosti“¹⁷, lze se však setkat také s významem „týkající se chudoby nebo společenského znevýhodnění“. V češtině se objevuje od 19. století.

V tomto století se v některých jazycích poprvé častěji setkáváme také se souslovím *sociální inovace*.¹⁸ Pojem prošel od té doby řadou různých proměn, nicméně etablování konceptu sociální inovace je záležitostí teprve nedávné doby.

Od počátku byla sociální inovace sémanticky spjata s procesy sociální změny a společenské transformace. Zpočátku pojem nacházel široké uplatnění v diskurzech o socialistické transformaci (zejména ve velké Británii a Francii). V debatách spojených s nástupem konceptu sociální reformy v polovině 19. století získala konotaci spojující sociální inovaci více s řešením problémů v rámci zavedeného řádu, například v oblasti vzdělávání, pracovních podmínek a rovných příležitostí. Na počátku 20. století se objevil nový význam tohoto pojmu, přijetí nového chování nebo nové praxe. Sociální inovace se

---

Johannes. Soziale Dienste entwickeln: Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2019, s. 45-65.

¹⁵ Srov. REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*. Praha: Leda 2015, s. 262.

¹⁶ K etymologii a uvedenému významu slova inovace srov. také ZIEGLER, Rafael. *Innovation, Ethics and our Common Futures*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2020, s. 2.

¹⁷ Srov. REJZEK, Jiří. *Český etymologický slovník*, s. 646.

¹⁸ Srov. GODIN, Benoît. *Social Innovation: Utopias of Innovation from c. 1830 to the Present*. Working Paper No. 11: Project on the Intellectual History of Innovation. Montréal: Institut national de la recherche scientifique 2012, s. 3,6, 43.

tak stává alternativním řešením vzhledem k dosud zavedeným technologickým postupům a k řešení sociálních problémů reformami ze strany státu.¹⁹

William Ogburn bývá považován za prvního sociologa, který se v rámci své teorie sociální změny zabýval významem sociálních inovací.²⁰ Spatřoval v nich odpověď na potřebu akcelerace a adaptace oblastí sociálního života v důsledku „kulturního zpoždění“ (*cultural gap*) vývoje společnosti oproti tempu technického rozvoje; definoval sociální inovaci (respektive pojem *sociální invence*²¹, s nímž pracoval) jako „novou formu vytvořenou z existujících prvků“ nemechanické povahy.^{22 23}

Německý sociolog Wolfgang Zapf, oceňovaný pro svou práci o sociálních změnách a sociálních indikátorech, ve svém článku *Über soziale Innovationen. Soziale Welt* v roce 1989 definoval sociální inovace jako „nové cesty, jak dosáhnout cíle, zvláště nové organizační a regulativní formy, nové životní styly, které mění směr sociální změny, lépe než předchozí praktiky řeší problémy, a které tudíž stojí za to, aby byly následovány a institucionalizovány“.²⁴ Zapf také nabízí klasifikaci sociálních inovací, jež rozděluje do sedmi skupin: organizační změny (v podnikové sféře), nové služby, sociální technologie, spontánní sociální vynálezy, politické inovace, nové vzory uspokojování potřeb a nové životní styly.²⁵

Další důležitou osobností pro reflexi pojmu sociální inovace je americký myslitel na poli managementu Peter Drucker, který publikoval pojednání o sociální inovaci jako o „novém rozměru managementu“,²⁶ v němž toto chápání pojmu znázornil na příkladech organizační inovace. Když srovnáme Zapfa a Druckera, vidíme, že Zapf uvádí sociální

---

¹⁹ Srov. GODIN, 2012, s. 21-23; srov. také HOWALDT, Jürgen – SCHWARZ, Michael. Soziale Innovation und gesellschaftliche Transformationsprozesse. In: SCHÜLL, Elmar – BERNER, Heiko – KOLBINGER, Martin Lu – PAUSCH, Markus. *Soziale Innovation im Kontext: Beiträge zur Konturierung eines unscharfen Konzepts*. Germany: Springer Fachmedien Wiesbaden, 2022, s. 7-30; s. 10.

²⁰ Srov. HOWALDT, Jürgen – SCHWARZ, Michael. Soziale Innovation und gesellschaftliche Transformationsprozesse. In: SCHÜLL, Elmar – BERNER, Heiko – KOLBINGER, Martin Lu – PAUSCH, Markus. *Soziale Innovation im Kontext: Beiträge zur Konturierung eines unscharfen Konzepts*. Germany: Springer Fachmedien Wiesbaden, 2022, s. 7-30; zde s. 10.

²¹ Dnes však termín invence označuje spíše fázi zrodu nové myšlenky, slovo inovace pak charakterizuje procesy a dimenze praktického uplatnění nové ideje.

²² Srov. LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení. *Teorie vědy* 2015, roč. 37, č. 1, s. 99.

²³ Srov. OGBURN, William. „The Influence of Invention and Discovery.“ In: *Recent Social Trends in the United States. Report of the President's Research Committee on Social Trends*. McGraw-Hill: New York – London 1933, s. 122–166, s. 134.

²⁴ Cit. In LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení. In *Teorie vědy* 2015, roč. 37, č. 1, s. 97-112; zde s. 99. Původní Zapfova studie se nachází zde ZAPF, Wolfgang. *Über soziale Innovationen. Soziale Welt* 1989, roč. 40, č. 1–2, s. 170-183; zde s. 177.

²⁵ Srov. LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení, s. 99.

²⁶ Srov. DRUCKER, Peter F. Social innovation: Management's new dimension. *Long Range Planning* 1987, roč. 20, č. 6, s. 29–34.

inovace více do vztahu k sociálnímu pokroku a pokroku sociálního státu, zatímco Drucker se zabývá především jejich odlišením od technologických inovací.²⁷

V dalších teoretických reflexích se setkáváme s určitou rezignací na definování. Pokusíme se tedy shrnout, jak s pojmem sociální inovace pracujeme dnes.

Podle některých definic za sociální inovaci považujeme *jakoukoliv* aktivitu, přinášející změnu dosavadní praxe či přístupu, která *má dopad na společnost a její struktury*.²⁸ „Sociální“ přitom nelze automaticky ztotožnit s „dobrým pro společnost“,²⁹ teprve v rovině dopadu, tj. žádoucích a nežádoucích sociálních účinků můžeme vidět, zda určitá sociální inovace byla také společensky prospěšná.³⁰

Můžeme také rozlišit procesní přístup k vymezení definice sociální inovace a přístup orientovaný na výstupy. Procesní přístup se nezaměřuje ani tak na činnosti, produkty nebo služby, které jsou vytvářeny, ale mnohem spíše na nemateriální proces sociální změny.³¹ Definice, které jsou naopak více založeny na praxi, tj. zejména ty vzešlé z kontextu politiky, financujících orgánů nebo nadací, se od akademických definic liší, a to především ve dvou aspektech. Jednak obvykle implicitně zahrnují normativní aspekt; často se bez diskuse předpokládá, že sociální inovace jsou přínosem pro společnost; jednak se zaměřují méně na proces sociální změny a více na konkrétní sociální dopady sociálních inovací.³²

Jednou z definic, která se stala obzvláště vlivnou, je definice Úřadu poradců pro evropskou politiku,³³ kterou rozpracovala Evropské komise pod vedením Josého Manuela Barrosa a která byla opakovaně uplatňována v rámci různých strategií a programů

---

²⁷ Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. *Soziale Innovation: Konzept und Kritik*, s. 47.

²⁸ Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. *Soziale Innovation: Konzept und Kritik*, s. 47, ddkazují na: Anderson, Tara – Curtis, Andrew – Wittig, Claudia. *Definition and Theory in Social Innovation: The theory of social innovation and international approaches*. In: *ZSI Discussion Paper 33/2015*, 33.

²⁹ Srov. tamtéž, odkazují na: HOCHGERNER, Joseph. *Social Innovation. The Novel Creation. Variation or New Combination of Social Practices*. in: *Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation, and Entrepreneurship*. New York 2013, 1678–1686.

³⁰ Srov. tamtéž, odkazují na: POL, Eduardo – VILLE, Simon. *Social innovation: Buzz word or enduring term?* *Journal of Socio-Economics* 2009, roč. 38, č. 6, s. 878–885.

³¹ Srov. tamtéž, odkazují na: SANTANA-CAJAIBA, Giovany. *Social innovation. Moving the field forward. A conceptual framework*. *Technological Forecasting/Social Change* 2014, 82, roč., č., s. 42–51.

³² Jako příklad se uvádí definice zaměřená na výsledky (*outcomes*) Geoffa Mulgana z britské nadace Young Foundation, která popisuje sociální inovace jako „inovativní aktivity a služby, které jsou motivovány cílem uspokojit sociální potřebu“, srov. tamtéž. Původní Mulganova studie se nachází zde MULGAN, Geoff. *The Process of Social Innovation*. *Innovations: technology, governance, globalization* 2006, roč. 1, č. 2, s. 145–162; zde 146.

³³ Bureau of European Policy Advisers, BEPA, za předsednictví Jeana-Clauda Junckera restrukturalizovaného a přejmenovaného na Evropské centrum politické strategie (European Political Strategy Centre).

týkajících se témat sociální inovace, sociálního podnikání a sociálního byznysu.³⁴ Rozlišuje se mezi *procesní dimenzí* a *dimenzí výstupů sociální inovace*, přičemž procesní dimenze implikuje, že sociální inovace s sebou přináší nové formy interakce a organizace.³⁵ Podle Geoffa Mulgana a Young Foundation se sociální inovace vyznačují tím, že „jsou sociální ve svých cílech i prostředcích, jsou to nové ideje (produkty, služby a modely), které zároveň (lépe než jiné alternativy) uspokojují (sociálně uznané) sociální potřeby a vytvářejí nové sociální vztahy a kooperace, jež jsou dobré pro společnost a zvyšují schopnost společnosti jednat“.³⁶

Souhrnně tak lze v literatuře identifikovat pět pohledů na sociální inovaci:³⁷ v rámci prvního je na sociální inovaci nahlíženo jako na proces sociální změny a sociální transformace (zvláštní pozornost je zde věnována roli různých aktérů, jako je občanská společnost, firmy, ale také sociální podnikatelé). V rámci druhého pohledu jsou jako sociální inovace analyzovány také jako nové organizační nastavení nebo určitá podniková strategie (v souladu s tím jsou zde účinky rozeznávány převážně na mezoúrovni³⁸). V třetí perspektivě jsou sociální podnikatelé a sociální podniky obzvláště často identifikováni jako nositelé sociálních inovací,³⁹ zatímco ve čtvrté je v mnoha definicích se vztahem k praxi sociální inovace vymezena jako vývoj a implementace nových služeb nebo produktů (řeší sociální nebo environmentální problém a působí navzdory selhání trhu). Pátou obecně známou perspektivu představuje již zmiňovaná procesní dimenze (to, jak je proces utvářen, ovlivňuje zúčastněné aktéry, a nakonec i výsledek).⁴⁰

Zatímco *inovace* jako pojem již implikuje obsah novosti, definovat *sociálně* v sociálních inovacích je opravdu výzva. Jeho referenční rámec je vícevrstvý, komplikovanější. V širěji pojatých definicích se *sociální* vztahuje velmi obecně na

---

³⁴ LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení, s. 103.

³⁵ Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. Soziale Innovation: Konzept und Kritik, s. 48.

³⁶ LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení, s. 103.

³⁷ Srov. TEPSIE, Social Innovation Theory and Research. A Summary of the Findings from TEPSIE. A deliverable of the project. The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe, European Commission 2014.

³⁸ Mezoúrovň (užívá se také ve formě mezoúroveň) se v tomto kontextu rozumí orientace na řešení určitých sociálních otázek a problémů, zatímco v případě zaměření na společenskou transformaci by se jednalo o makroúroveň.

³⁹ Naopak v literatuře k sociálnímu podnikání se vyvinula "myšlenková škola sociálních inovací" - „social innovation school of thought“, která analyzuje fenomén sociálních podnikatelů z perspektivy inovací, srov. Brigitte Hoogendoorn/Enrico Pennings/Roy Thurik, A conceptual overview of What We Know About Social Entrepreneurship, in: EIM Research Report No. H201114 /2011.

⁴⁰ Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. Soziale Innovation: Konzept und Kritik, s. 49.

sociální souvislosti, vztahy nebo procesy; ostatně je obtížné vyčlenit lidskou činnost, která by sociální nebyla.⁴¹ Jakákoli inovace, která má dopad na sociální strukturu, je sociální inovací – taková perspektiva je sice východiskem, ale znesnadňuje identifikaci konkrétních empirických jevů jako a jejich odlišení od jiných, například technologických nebo ekonomických inovací.⁴²

V normativním chápání lze identifikovat pět hlavních referenčních bodů *sociálna* v sociálních inovacích.⁴³ První z nich představuje *sociální hodnota* (social value) ve smyslu společenské přidané hodnoty na rozdíl od pouhého individuálního prospěchu. Druhý referenční bod je *blahobyť* (well-being) jako široká, individuální kategorie; třetím jsou *potřeby* (needs) ve vztahu k (neuspokojeným) sociálním potřebám nebo zranitelným cílovým skupinám; *sociální dopad* (social impact) se zlepšením nebo efektivnějším designem sociálních služeb. Pátý bod představuje *sociální mise* (social mission) ve smyslu zamýšleného sociálního dopadu ve vztahu k velkým společenským výzvám. Normativita se projevuje i v tom, že sociální inovace mají obvykle pozitivní konotaci. Klíčovým definičním kritériem je v tomto kontextu intencionalita: „sociální dopad ve smyslu pozitivního dopadu na společnost jako celek musí být primárním cílem inovace, nikoliv pouze jejím vedlejším účinkem“⁴⁴ – tento aspekt umožňuje odlišení od ostatních typů inovací.

1.2 Škálování a nositelé sociálních inovací

Cílem sociálních inovací by měl být co nejširší sociální dopad. Základní krok procesu sociálních inovací se týká šíření inovace a je spojen se škálováním či difusí. Míní se tím, že sociální podniky či služby přijímají nové sociální praktiky či postupy, které byly zavedeny v určité organizaci či určité oblasti.

V současné debatě o sociálních inovacích je také řeč o tom, kdo je ten, kdo šíří sociální inovaci. Nositeli jsou ti, kdo iniciují, vyvíjejí a šíří (škálují) sociální inovaci. Jako nositelé

---

⁴¹ Srov. LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení, s. 101.

⁴² Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. Soziale Innovation: Konzept und Kritik, s. 49.

⁴³ Srov. Tamtéž, s. 50. S odkazem na The Young Foundation, Social Innovation Overview, A deliverable of the project. The theoretical, empirical and policy foundations for building social innovation in Europe (TEPSIE), European Commission 2012.

⁴⁴ MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. Soziale Innovation: Konzept und Kritik, s. 50; překlad autorka

sociálních inovací jsou v literatuře nejčastěji uváděny neziskové organizace a sociální podniky.⁴⁵

1.3 Sociální inovace a hodnoty

Český přehled stavu diskuse v oblasti reflexe sociálních inovací předložil Jiří Loudín. Věnuje se v něm také tomu, jak je v literatuře reflektována vazba sociálních inovací na sociální cíle a hodnoty.

Za společný ideový a hodnotový základ nejrůznějších forem sociálních inovací lze považovat hlubokou demokratickou víru v emancipaci společnosti, komunikativní rovnost a humanitu, osvícenskou víru v kumulativní růst vědění a v neposlední řadě „porozumění a přesvědčení, že schopnost dobra vítězit roste spolu s tím, jak se rozšiřuje základna moci“.⁴⁶ Právě úsilí přispět k prohloubení demokracie a emancipaci společnosti by totiž bylo možné pokládat za specifickou ideologickou inklinaci nynějších koncepcí sociálních inovací obecně. Neznamená to nicméně upřednostňování určité vlastnické formy sociálních služeb, spíše se považuje za optimální jejich poskytování jak veřejnými, tak soukromými i neziskovými organizacemi.⁴⁷

Z hlediska ideově-hodnotových orientací současných pojetí sociálních inovací však lze vedle mainstreamu, kde je tato otázka ponechána otevřená, identifikovat ještě směr *emancipačně-mobilizační a sociálně-tržně odpovědný*.⁴⁸

Emancipačně-mobilizační pojetí zastupují například autoři, kteří přispěli do kolektivní publikace *The International Handbook on Social Innovation*.⁴⁹ Odmítají utilitaristický model a kladou v oblasti sociálních inovací důraz na hodnotu spolupráce, důvěry, rovnosti, spravedlnosti, solidarity, redistribuce bohatství a potírání chudoby. Preferují síťové organizace a societální přístup, v němž je možno stavět na vzájemné důvěře a respektu. Zdůrazňují rovněž decentralizaci a iniciativu zdola spolu s rozptýleností, diverzitou, heterogenitou a kontextualitou.⁵⁰

---

⁴⁵ Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDE, Paul – CHRISTANELL, Anja. *Soziale Innovation: Konzept und Kritik*, s. 51, 54.

⁴⁶ Srov. LOUDÍN, Jiří. *Sociální inovace: doba hledání a tříbení*, s. 104. S odkazem na MULGAN, Geoff. *Social Innovation Theories: Can Theory Catch Up with Practice?* In: FRANZ, Hans-Werner – HOCHGERNER, Josef – JACOBSEN, Heike. (eds.). *Challenge Social Innovation: Potentials for Business, Social Entrepreneurship, Welfare and Civil Society*. Berlin – Heidelberg: Springer Verlag 2012, s. 19-42; zde s. 22, 33.

⁴⁷ Srov. LOUDÍN, Jiří. *Sociální inovace: doba hledání a tříbení*, s. 104.

⁴⁸ Srov. LOUDÍN, Jiří. *Sociální inovace: doba hledání a tříbení*, s. 97.

⁴⁹ MOULAERT Frank – MacCALLUM Diana – MEHMOOD Abid – HAMDOUCH Abdelillah (eds). *The International Handbook on Social Innovation: Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research*, 2013. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2013.

⁵⁰ Srov. LOUDÍN, Jiří. *Sociální inovace: doba hledání a tříbení*, s. 104-105.

U této skupiny autorů sociální inovace představuje alternativu vůči či přesněji argument proti neoliberálním praktikám. „Mobilizační potenciál má být ve jménu solidarity a environmentální a ekonomické změny nasazen proti privatizačním tezím a deprivacím zaviněným kapitalismem,“ míní, vyjadřující starost o to, aby potenciál sociální inovace nebyl využit jejich ideovými protivníky.⁵¹ Sami také upozorňují na stále ambivalentnější užívání pojmu. Zatímco je sociální inovace na jedné straně nadále mocným vodítkem pro sociální a politická hnutí usilující o lidský rozvoj, je na druhé straně zároveň vítána jako „nový“ přístup k řešení krize sociálního státu, a to reorganizační systému sociální podpory spočívající v komodifikaci a privatizaci některých služeb a nákladové restrukturační jiných. Zvláště ze strany zastánců tohoto směru tedy zaznívá varování před včleněním sociální inovace do procesu „roztírání neoliberalismu“ skrze její zahrnutí do balíčků best practices a také před konkrétními vějičkami v podobě „pečujícího liberalismu“, „nové správy“ či „experimentální regulace“.⁵²

Sociálně-tržně odpovědný přístup je potom třeba rozvíjet a uplatňovat především proto, že sociální inovace jsou považovány za výzvu jak pro podnikový sektor, tak pro stávající poskytovatele v oblasti sociálních služeb,⁵³ které se budeme blíže věnovat v následující kapitole.

V rámci přístupů se silnou hodnotovou orientací se ukazuje jako důležité posílit autonomii sociálních vztahů. Tyto relace totiž přesahují sféru vztahů ekonomických a výrobních a navracejí hodnotu myšlenky sociálních sítí a „morálních komunit“.⁵⁴ Reflexe, interpretace a praxe uplatňování konceptu sociální inovace z hlediska hodnot je důležitá především proto, že koncept je uplatňován v politice sociálních služeb i jako kritérium pro přidělování dotací v sociálních službách.

Koncept sociální inovace z principu není a do jisté míry nemůže být hodnotově ani ideologicky neutrální, je proto nutné, aby sociální inovace byly hodnotově orientovány vědomě.

---

⁵¹ LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení, s. 105. S odkazem na MOULAERT Frank – MacCALLUM Diana – HILLIER, Jean. Social Innovation: Intuition, Precept, Concept, Theory and Practice. In: MOULAERT Frank – MacCALLUM Diana – MEHMOOD Abid – HAMDOUCH Abdelillah (eds). *The International Handbook on Social Innovation*, s. 13-24; zde s. 18.

⁵² Srov. LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení, s. 105.

⁵³ Srov. LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení, s. 109-110.

⁵⁴ LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení, s. 106.

1.4 Sociální inovace v politikách Evropské unie

Nejprve se budeme věnovat kontextu, v němž sociální inovace pronikla do politického mainstreamu.

Po období, v němž se odehrával rozkvět sociálního státu, se koncem 70. let 20. století začalo hovořit o jeho krizi. Kritika státu blahobytu z různých pozic nabývala v průběhu dalších let na důrazu. Od 80., resp. 90. let se stále zřetelněji prosazoval trend směrem k neoliberalním reformám sociálního státu. Pod zesilujícím tlakem byly některé služby (opětovně) privatizovány a jiné restrukturalizovány. Do popředí se v souvislosti s paradigmatickou změnou sociálního státu dostal pojem „aktivační“ sociální politiky, charakteristické kladením důrazu na aktivizaci osob k tomu, aby se uživily prostřednictvím vlastní výdělečné činnosti, tedy odklonem od zaopatřování.⁵⁵

Z širokého spektra kritiky sociálního státu zde lze poukázat zvláště na představitele kritiky z konzervativních pozic Charlese Murraye, který označil byrokratický sociální stát za odpovědný za vznik „underclass“. Podle jeho přesvědčení vrstvu zcela na dně společnosti vytvořily v podstatě programy sociálního státu, které rozvrátily vůli a schopnost pracovat a udržovat stabilní rodinu u celých velkých skupin lidí.⁵⁶ Právě u Murraye také nacházíme nejotevřeněji formulovány snahy o přenesení sociálních funkcí státu zpět na jednotlivce či občanskou společnost.⁵⁷

Je třeba upozornit i na další aspekt kontextu, v němž se tento speciální koncept inovace prosadil. V 80. letech byla znovuobjevena inovace jakožto důležitý koncept umožňující čelit hospodářské krizi a její význam pro možnost obstát na globalizovaném trhu byl v dalším vývoji stále více akcentován. Sociální inovace se tak etablovala a stala významným konceptem do značné míry jako svého druhu doplňující protějšek k „business-inovaci“.⁵⁸

---

⁵⁵ Srov. LEUBOLT, Bernhard – HOLZTRATTNER, Magdalena – SCHLAGNITWEIT, Markus. Zur Erneuerung des Sozialstaats: Soziale Innovation und katholische Soziallehre. In: KLISSENBAUER, Irene – GASSNER, Franz – STEINMAIR-PÖSEL, Petra – KIRCHSCHLÄGER, Peter G. (eds.) *Menschenrechte und Gerechtigkeit als bleibende Aufgaben: Beiträge aus Religion, Theologie, Ethik, Recht und Wirtschaft*. Göttingen: V&R unipress and Vienna University Press, 2020, s. 623–636; zde s. 623.

⁵⁶ Srov. MURRAY, Charles. Příliš mnoho dobra. Americká sociální politika 1950–1980. Praha: SLON, [1984] 1998, s. 216.

⁵⁷ Srov. JINEK, Jakub. The Welfare State and Modern Sovereignty. *Politologický časopis*. 2018, roč. 25, č. 3, s. 206–226; zde s. 215–216.

⁵⁸ Srov. LEUBOLT, Bernhard – HOLZTRATTNER, Magdalena – SCHLAGNITWEIT, Markus. Zur Erneuerung des Sozialstaats: Soziale Innovation und katholische Soziallehre, s. 625; překlad autorka

Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD) již v roce 2000 založila fórum expertů pro sociální inovace vyvinula v této oblasti řadu iniciativ a výzkumů na podporu inkluzivního podnikání a zlepšení sociální soudržnosti prostřednictvím identifikace a šíření místních inovací.⁵⁹ Postupně tak OECD a po ní i EU zařadily sociální inovace do své agendy s cílem podporovat sociálně inovativní organizace a projekty a vytvářet a šířit znalosti o sociálních inovacích.⁶⁰

Po světové finanční a hospodářské krizi v roce 2008 však skokově rostlo státní zadlužení a kvůli snaze o pokrytí ztrát z krize vedly následné „politiky úspor“ k dalšímu snižování či omezování sociálních výdajů. Od té doby se však toto téma rozšířilo z politické scény i mezi širší veřejnost.⁶¹

Jedním z jejích klíčových prvků bylo totiž usnadnění a zavedení sociálních inovací v celé Evropě, aby se "vytvořilo takové sociálně tržní hospodářství podporující začlenění a udržitelné, v jakém chceme všichni žít".⁶² Zdá se, že téma silně rezonuje pokaždé, když na trhu dojde k recesi a s nimi spojeným dopadům, jako jsou sociální problémy, strukturální nezaměstnanost či chudoba.

V Evropě se sociální inovace ukázaly být stejně nápadné v celoevropských strategiích i domácích politikách. Jednou ze sedmi stěžejních iniciativ EU je Unie inovací, která blíže rozpracovává cíle strategie Evropa 2020. Jedná se o desetiletou strategii EU, zahájenou v roce 2010, jejímž cílem je dosáhnout nového udržitelného růstu podporujícího sociální začleňování pro oblast výzkumu, vývoje a inovací.⁶³

Unie inovací spolu s Evropskou platformou pro boj proti chudobě a sociálnímu vyloučení považuje sociální inovace za účinný nástroj pro řešení sociálních problémů vyplývajících ze stárnutí obyvatelstva, chudoby, nezaměstnanosti, nových způsobů organizace práce a

---

⁵⁹ Vgl. OECD, Forum on Social Innovations, www.oecd.org/fr/regional/leed/forumsocial-innovations.htm (Zugriff am 14.04.2016).

⁶⁰ Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. Soziale Innovation: Konzept und Kritik. In: GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus – EURICH, Johannes. Soziale Dienste entwickeln - Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas: Ein Studien- und Arbeitsbuch. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2019, s. 45-65. Zde S. 46.

⁶¹ Tamtéž, s. 45-46.

⁶² Tamtéž

⁶³ Národní portál pro evropský výzkum, 2014.

životního stylu a očekávání občanů, co se týče sociální spravedlnosti, vzdělávání a zdravotní péče.⁶⁴

V Evropské unii dodnes trvá poměrně živá diskuse o sociálních inovacích, avšak opomíjí jejich hluboké politické důsledky, zejména pokud by sociální inovace skutečně měly dostát svému slibu, že zmírní sociální exkluzi. Nelze totiž vždy předpokládat, že vlády mají na srdci to nejlepší pro své občany, přesto však politické diskursy o sociálních inovacích často vycházejí z jasně benevolentního a konstruktivního narativu: politické programy jsou navrženy tak, aby podporovaly, udržovaly a rozšiřovaly inovativní řešení naléhavých sociálních potřeb.⁶⁵

Hlavní formující silou dnešní doby je globalizace a překotný technologický vývoj a společenské změny, které zvyšují poptávku po kvalifikaci a prohlubují propast mezi kvalifikovanými a nekvalifikovanými pracovníky. Proto je potřeba soustředit se na mnohem širší agendu než v dřívějších letech. Ta by měla umožnit Evropě plně využívat příležitosti, které globalizace přináší, a současně pomáhat občanům přizpůsobit se měnící se realitě.⁶⁶

V následující kapitole se tak budeme věnovat přímo implementaci konceptu sociálních inovací v sociálních službách.

---

⁶⁴ Nařízení č. 1296/2013 NAŘÍZENÍ EVROPSKÉHO PARLAMENTU A RADY (EU) č. 1296/2013 ze dne 11. prosince 2013 o programu Evropské unie pro zaměstnanost a sociální inovace („EaSI“) a o změně rozhodnutí č. 283/2010/EU, kterým se zřizuje evropský nástroj mikrofinancování Progress pro oblast zaměstnanosti a sociálního začleňování [online]. [cit. 2016-12-03]. Dostupné z: <http://eurlex.europa.eu/legalcontent/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013R1296&qid=1477844399991&from=en>).

⁶⁵ VON JACOBI, Nadia – NICHOLLS, Alex – EDMISTON, Daniel – HAVAS, Attila – KUBECZKO, Klaus – MOLNÁR, György – MILDENBERGER, Georg – SCHIMPF, Gudrun. Social Innovation Policy In: NICHOLLS, Alex – ZIEGLER, Rafael (Eds.). Creating Economic Space for Social Innovation. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 417–448; zde s. 417; překlad autorka

⁶⁶ Národní portál pro evropský výzkum, 2014

2. Inovace v sociálních službách

Konceptu (sociální) inovace začal být v evropském kontextu v diskusích týkajících se sociálních služeb přikládán stále větší význam v souvislosti se zásadními výzvami, kterým sociální systémy v jednotlivých státech čelí a se zatížením, které tyto výzvy představují pro stávající sociální struktury ve všech evropských zemích.⁶⁷ Na výzkum sociálních inovací a inovací v sociálních službách a jejich podporu byla zaměřena řada mezinárodních projektů. Analyzovat stav poznání o inovačních procesech v sociálních službách v EU a formulovat otázky pro další výzkum bylo cílem projektu *Innoserv - Social Platform on Innovative Social Services*.⁶⁸

V rámci charakteristiky sociálních služeb je v publikacích a příspěvcích zaměřených na inovace v sociálních službách akcentována především jejich dynamická povaha.⁶⁹ Připomíná se také, že se jedná o oblast heterogenní a nesnadno ohraničitelnou; v širším významu se spojení sociální služby používá pro celé spektrum aktivit sociálního státu a může se tak vztahovat například i na služby zaměstnanosti, civilní ochrany či dopravy, na bydlení, vzdělávání, zdravotní a domácí péči nebo též na sociální pojištění a sociální zabezpečení.⁷⁰ Uvádí se, že zahrnuje škálu činností (opatření), jež „reagují na sociální potřeby společnosti, komunit, skupin nebo jednotlivých znevýhodněných osob“ a že se tyto služby zaměřují na řešení sociálního problému, poskytování podpory, zprostředkování rozvoje nebo zajištění pomoci.⁷¹ Poukazuje se na rozmanitost forem jejich poskytování, a jako na důležitý společný jmenovatel potom na zlepšení situace lidí, kteří ve společnosti zažívají znevýhodnění.⁷² Jedná se například o poradenství (např. dluhové poradenství), péči (např. péče o děti nebo seniory), finanční podporu (sociální pomoc) nebo jiné intervence (např. komunitní rozvoj).⁷³

---

⁶⁷ Srov. EURICH, Johannes – LANGER, Andreas. Innovations in European social services: context, conceptual approach, and findings of the INNOSERV project. *Innovation: The European Journal of Social Science Research* 2015, roč. 28, č. 1, s. 81-97; zde s. 81.

⁶⁸ EURICH, Johannes – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services: A Systematising Overview based on the EU Research Platform INNOSERV*. Wiesbaden: Springer VS, 2019, s. 9-10.

⁶⁹ Viz podkapitola 2.2. Poukazuje se na to, že inovace v sociálních službách nejsou novým fenoménem.

⁷⁰ Srov. LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. Innovation in Social Services. In: GALLOUJ, Faïz – GALLOUJ, Camal – MONNOYER, Marie-Christine – RUBALCABA, Luis – SCHEUER, Markus. (eds.). *Elgar Encyclopedia of Services*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2023, s. 429-431; zde s. 429.

⁷¹ Tamtéž, s. 429; překlad autorka.

⁷² Srov. LANGER, Andreas – EURICH, Johannes – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services: A Systematising Overview based on the EU Research Platform INNOSERV*. Wiesbaden: Springer VS, 2019, s. 6.

⁷³ Srov. LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. Innovation in Social Services. In: GALLOUJ, Faïz – GALLOUJ, Camal – MONNOYER, Marie-Christine – RUBALCABA, Luis – SCHEUER,

Kromě toho, že sociální služby mají výrazně individualizovaný charakter, je z charakteristik, jimiž se vyznačují, upozorňováno také na nemateriálnost či vazbu na místo působení a v neposlední řadě na nedělitelnost produkce a spotřeby, na integraci uživatele do procesu produkce.⁷⁴ Při poskytování služby se slučuje produkce a spotřeba, uživatelé jsou – podle principu „*uno actu*“ – spoluvůrci služeb, služba je, alespoň většinou, vytvářena v přítomnosti uživatele a ve spolupráci. Zdůrazňuje se, že sociální služby jsou vytvářeny „kolaborativně“⁷⁵ (poskytovatelem a uživatelem, kteří jsou v interakci, aby dosahovali zlepšení“).⁷⁶ Právě ústřední postavení uživatele má vedle konkrétního poskytování služby implikace i pro další rozvoj sociálních služeb.⁷⁷

Samotná interakce příjemce služby s osobou, která službu poskytuje, se ovšem odehrává v rámci komplexního systému (zahrnujícího organizaci poskytovatele a její vnější prostředí, ale stejně tak i sociální okolí uživatele). Poskytování sociálních služeb v širším smyslu totiž zahrnuje čtyři hlavní funkce: vedle produkce a vlastního poskytování služeb sem patří také regulace, financování, a v neposlední řadě koordinace, plánování a monitoring.⁷⁸

Kromě poskytovatelů a uživatelů se sociální služby vyznačují zapojením dalších stran. Služby se realizují v mnoha podobách – mohou být poskytovány soukromými nebo veřejnými organizacemi nebo tzv. třetím sektorem (neziskovým), jsou zprostředkovány profesionálními pracovníky nebo dobrovolníky. Z rozsahu a rozmanitosti aktérů, kteří se podílejí na koncipování, regulaci a zavádění sociálních služeb, plyne potřeba vyvažovat nejrůznější zájmy a požadavky. A tito aktéři mohou mít rozdílné názory na to, jaký druh služby je adekvátní.

K uvedenému je třeba podotknout, že sociální služby vykazují vlastní charakteristiky, kterými se odlišují od jiných služeb v tradičně tržním sektoru. Ty vycházejí z etické a hodnotové dimenze sociální práce, specifického pojetí cílů služby (multidimenzionality), nelogického směnného vztahu, z financování těchto služeb, z výrazné závislosti na

---

Markus. (eds.). *Elgar Encyclopedia of Services*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2023, s. 429-431; zde s. 429.

⁷⁴ Srov. Tamtéž.

⁷⁵ Kolaborace nemá v tomto případě negativní konotaci, jak je v češtině obvyklé. Je chápána jako zapojení účastníků do koordinovaného úsilí vyřešit úkol společně.

⁷⁶ Srov. LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services*, s. 429.

⁷⁷ Srov. LANGER, Andreas – EURICH, Johannes – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services: A Systematising Overview based on the EU Research Platform INNOSERV*, s. 6.

⁷⁸ Srov. MARTINELLI, Flavia – ANTONEN, Anneli – MATZKE, Margitta. *Social services disrupted: changes, challenges and policy implications for Europe in times of austerity*. Northampton, MA: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 399.

politických rozhodnutích, řízení organizačního rozhodování, obtížné kontroly výsledků a některých dalších důležitých rysů pro oblast sociálních služeb.⁷⁹

Mezi nepostradatelné rysy sociálních služeb patří zaměření na lidská práva a aktivní účast uživatelů na poskytování služeb, která představují ústřední referenční bod v diskurzu o inovacích a v příslušných programech financování (jako je EaSI).⁸⁰

Ačkoli existuje shoda na tom, že sociální služby mají důležitou roli při dosahování cílů sociální ochrany; jejich preventivní, podpůrná a transformační úloha se v politických debatách přitom dosud zohledňuje spíše omezeně, převažuje vnímání sociálních služeb jako služeb plnicích převážně ochrannou funkcí, a podobně převažuje na úkor zohlednění aktivní role organizací a jejich pracovníků v utváření politik jejich vnímání jako pasivních poskytovatelů služeb. Ke znepokojujícím dopadům úsporných opatření realizovaných po celosvětové finanční a hospodářské krizi v roce 2008 (zahrnujícím snížení veřejných výdajů na sociální služby) a vývoje regulace v Evropské unii (kdy jsou služby stále více definovány tržními principy), patří jejich vliv na typ poskytovaných služeb - namísto preventivního přístupu a zabývání se základními příčinami sociálních problémů, chudoby a sociálního vyloučení je patrný posun k modelům poskytování služeb, které "směřují k minimalistickému, krizovému a reaktivnímu systému" orientovanému spíše na udržení stavu než na sociální změnu. V posledních třech desetiletích jsou sociální služby stále více chápány na základě své klíčové role v rámci tzv. aktivační sociální politiky.

2.1 Sociální služby jako hybatelé sociálních inovací

Vztahem sociálních inovací a sociálních služeb se přehledově zabývají především autoři souhrnné publikace spojené s projektem Innoserv.⁸¹ V jejich studiích nacházíme následující vymezení vztahu inovací a sociálních služeb.

O sociálních inovacích lze hovořit, pokud tyto inovace naplňují sociální potřeby, tedy pakliže mají sociální užitek. V čem posléze tyto benefity a přínosy spočívají, závisí na

---

⁷⁹ Srov. MALÍK HOLASOVÁ, Věra. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada, 2014, s. 28-32.

⁸⁰ Srov. LANGER, Andreas – EURICH, Johannes – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services*, s. 9.

⁸¹ Srov. LANGER, Andreas – EURICH, Johannes – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services: A Systematising Overview based on the EU Research Platform INNOSERV*.

kontextu a je výsledkem vyjednávání. Sociální potřeby nejsou čistě konsensuální – je tak třeba počítat s konflikty mezi inovačními režimy i jednotlivými účastníky.⁸²

Uspokojování sociálních potřeb je komplexní záležitostí: zatímco implementace ekonomických inovací je z velké části regulována trhem (alespoň teoreticky), implementace sociálních inovací patří do oblasti sociálních politik souvisejících s investicemi, které určují směr sociálně-politických reforem.

Vývoj politického rámce týkajícího se sociálních služeb v Evropské unii podpořil tendenci k ekonomizaci. Ekonomický důraz na posléze velmi vliv na veřejné financování a na změny sociálně-politické regulace. Pro analýzu sociálních inovací je proto důležité identifikovat zájmy, které jsou spojeny s potřebami, jež mají být uspokojeny, způsoby implementace (realizace) a nové postupy.

Popsaný politický rámec (politická sféra) ovšem musí počítat s rámcem kvality pro sociální služby, který odkazuje na diskurz o evropském sociálním modelu a který byl odsouhlasen členskými státy EU, mimo jiné s cílem omezit ekonomizaci (Social Protection Committee 2010). Politika sociální inovace totiž neznamená pouze případné zavádění tržních řešení sociálních problémů, ale měla by být chápána jako možnost zkvalitnění sociálních politik sociálního modelu Evropské unie.

Sociální služby jsou často považovány za ideální místa pro sociální inovace. Avšak povědomí o nutnosti sociálních inovací a znalosti potřebné k podpoře procesů sociálních inovací řešení s nimi souvisejících výzev v této sféře často chybí nebo nejsou uplatňovány. Aby organizace v sociální oblasti pomohly utvářet sociální změnu, musí se samy posunout do módu inovací, což se týká především jejich způsobu řízení.⁸³

Smysl existence sociálních organizací je vázán na to, zda jsou schopny formulovat strategickou odpověď na neustále se měnící sociální výzvy, aby mohly nabízet řešení sociálních problémů a získávat potřebné zdroje. Se zvyšující se rychlostí změn také narůstá závažnost problému sociální exkluze. S tím vyvstává i nezbytnost sociálních inovací, které zmírní vyloučení a poskytnou možnost sociální změny.

---

⁸² Srov. LANGER, Andreas – EURICH, Johannes – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services: A Systematising Overview based on the EU Research Platform INNOSERV*, Autoři také poukazují na to, že Swyngedouw dokonce popisuje sociální inovace jako trojského koně používaného k implementaci tržních řešení sociálních problémů.

⁸³ Srov. SCHÖTTLER, Roland. Soziale Innovation in Diakonie und Caritas. In: LOB-HÜDEPOHL, Andreas – SCHÄFER, Gerhard K. (eds.). *Ökumenisches Kompendium Caritas und Diakonie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2021, s. 492-500; zde s. 493.

V podmínkách pomalého tempa a ve fázi relativní stability je dostačující organizační modus rutiny a optimalizace. Jiná situace však nastává, pokud se rychlost změny výrazně zvýší a organizace ji nestihne dostatečně rychle reflektovat, což se nyní děje. „V tomto případě nejsou dosavadní organizační módy vhodné k tomu, aby se organizace dostatečně rychle přizpůsobila změnám nebo je dokonce pomohla utvářet.“ Tam, kde v důsledku vysoce dynamického prostředí nebudou metody a nabídky z minulosti v budoucnu již adekvátně fungovat, je tedy nutné přijmout inovaci jako organizační modus. Pokud totiž sociální organizace zůstávají pouze v předchozích organizačních režimech (rutiny a optimalizace), nenaplnují svůj potenciál pro systémovou změnu, reagují na potřeby, které již nejsou zcela aktuální, případně vyvíjejí strategie, jež se míjí se sociálními potřebami dané situace.

Koncept sociálních inovací v diskusích o udržitelnosti sociálních systémů v evropském kontextu získal na významu v souvislostech s aktuálními výzvami, kterým musí sociální struktury dnes čelit. V následující podkapitole se podíváme na některé výrazné trendy inovací v sociálních službách.

2.2 Trendy inovací v sociálních službách

Trendy, s nimiž se v oblasti inovací v sociálních službách dnes setkáváme, lze dobře vypořádat na základě výstupů z výzkumného projektu Innoserv. Závěrečná zpráva o projektu byla zpracována ve formě výzkumného programu a jsou v ní artikulovány trendy inovací v oblasti sociálních služeb.

Inovace v sociálních službách nejsou považovány za nový fenomén. Lze se setkat s konstatováním, že „historie sociálních služeb je historií inovací“⁸⁴ nebo že „sociální služby se vždy vyznačovaly inovacemi“.⁸⁵ Celá řada sociálních problémů, které se v minulosti objevily, vyžadovala nový, dosud neaplikovaný přístup a řešení.

Různé varianty pomoci, poskytované veřejností, církví, občanskou společností a státními aktéry mají kořeny v angažovanosti katolické církve a charitativních organizací ve

---

⁸⁴ LANGER, Andreas – EURICH, Johannes – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services: A Systematising Overview based on the EU Research Platform INNOSERV*. Wiesbaden: Springer VS, 2019, s. 5; překlad autorka

⁸⁵ LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services*. In: GALLOUJ, Faïz – GALLOUJ, Camal – MONNOYER, Marie-Christine – RUBALCABA, Luis – SCHEUER, Markus. (eds.). *Elgar Encyclopedia of Services*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2023, s. 429-431; zde s. 429; překlad autorka

středověku. S požadavky, jež vyvstaly s ranou urbanizací, kdy došlo ve venkovském a agrárním prostředí k rozvolnění rodinných systémů a ke ztrátě části jejich pečovatelské kapacity, a s pracovními podmínkami v počátcích industrializace je historicky spjat rozvoj služeb, mj. zařízení péče o seniory a děti. Například v případě péče o seniory se dnes objevují snahy o nahrazení jejího poskytování v institucionálních zařízeních, které je předmětem kritiky, přístupy založenými na komunitě, rodině nebo občanské společnosti.

Sociální služby byly a jsou v reakci na měnící se sociální problémy a potřeby nebo rámcové podmínky přizpůsobovány a pozměňovány nebo se také podstatně proměňují; reagují na společenský a institucionální vývoj, ale také se podílejí na jeho utváření. Protože představují odpověď na společenské výzvy a měnící se sociální očekávání, vyznačují velkou dynamikou a procházejí neustálými změnami, které mohou mít vliv na ně samotné, na jejich rámcové podmínky nebo na to, jak se vzájemně ovlivňuje jejich financování, poskytování a využívání. Z důvodu sociálních změn, ať již jde např. o demografické změny nebo o snahy o inkluzi či o poskytování služeb v ambulantní podobě atd., je tempo změn vysoké nejen v průmyslu, ale také právě v oblasti sociálních služeb.⁸⁶

Inovace v sociálních službách mají vždy normativní hledisko. Je třeba je chápat jako reakci na různé hybné síly a výzvy, jako jsou demografické změny, nové informační technologie, rozpočtové škrty a změny v sociální politice. I pokud mezi hybnými silami a novými řešeními neexistuje zřejmá příčinná souvislost (snížení rozpočtu na sociální oblast nevede ke stejnému typu odpovědi v podobě konkrétních sociálních inovací), hybné síly a výzvy mají významný vliv na sociální inovace a také vytvářejí (jejich) rámec pro další rozvoj sociálních služeb.⁸⁷

---

⁸⁶ Srov. LANGER, Andreas – EURICH, Johannes – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services: A Systematising Overview based on the EU Research Platform INNOSERV*. Wiesbaden: Springer VS, 2019. S. 5; LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. Innovation in Social Services. In: GALLOUJ, Faïz – GALLOUJ, Camal – MONNOYER, Marie-Christine – RUBALCABA, Luis – SCHEUER, Markus. (eds.). *Elgar Encyclopedia of Services*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited, 2023, s. 429-431; zde s. 429; EURICH, Johannes. Soziale Innovation: Trends von Innovationen sozialer Dienstleistungen. In: GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus – EURICH, Johannes. *Soziale Dienste entwickeln - Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas: Ein Studien- und Arbeitsbuch*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2019, s. 67-71; zde s. 67.

⁸⁷ Srov. k tomu mj. EURICH, Johannes. Wirkungsbemessung und Qualitätsentwicklung. In: SCHÄFER, Gerhard K. – LOB-HÜDEPOHL, Andreas – ALBERT, Anika et al. *Ökumenisches Kompendium Caritas und Diakonie*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2021, s. 476-482.

2.2.1 Trendy inovací v sociálních službách v rámci projektu Innoserv

Analyzovat stav poznání o inovačních procesech v sociálních službách bylo cílem výzkumného projektu INNOSERV. Jeho výstupy přispěly k vytvoření základu pro systematizaci a další diskusi mnohostranné problematiky, na kterou je tato podkapitola zaměřena.

V rámci tohoto projektu podpořeného z rámcového programu Evropské unie podpořeného projektu byly interdisciplinární skupinou evropských výzkumníků zkoumány praktické příklady z oblasti sociální a zdravotní péče a (mimoškolního) vzdělávání. Úkolem platformy bylo analyzovat, jak jsou inovace v oblasti sociálních služeb iniciovány a zaváděny a identifikovat faktory, které určují inovace služeb a ovlivňují jejich rozvoj a prvky, které jsou pro inovace v sociálních službách určující. Projekt měl za cíl analyzovat stav poznání o inovačních procesech v sociálních službách v Evropské unii a identifikovat potřebu dalšího výzkumu. Zpráva o projektu byla připravena ve formě výzkumné agendy, artikuluje současné evropské trendy v oblasti inovací sociálních služeb, zasazuje je do širšího socioekonomického a sociálně-politického kontextu a formuluje otevřené otázky pro další výzkum.

K rozhodujícím charakteristikám sociálních inovací jsou zařazovány kromě novosti také kvalita a udržitelnost.

„Za rozhodující charakteristiky sociálních inovací jsou považovány novost, kvalita a udržitelnost. Pod novostí může být zahrnuto vše, co je buď v během dalšího rozvoje sociální služby nově koncipováno (inkrementální inovace), nebo co se dělá prostřednictvím zásadně nového přístupu zcela jinak než dříve (disruptivní inovace). Může se jednat o novou službu jako takovou, novou formu poskytování služby, její řízení, financování nebo dokonce nové způsoby evaluace. Aspekt kvality je v případě inovací v sociálních službách centrální, neboť ne každá forma inovace znamená také zlepšení kvality. Udržitelnost je důležitá, protože nezáleží jen na samotných inovacích, ale také na tom, zda jsou akceptovány a šířeny a dlouhodobě implementovány – jinak by se nedalo hovořit o inovaci, ale zůstalo by u nových nápadů, které nemají žádný společenský dopad.“⁸⁸

---

⁸⁸ EURICH, Johannes. Soziale Innovation: Trends von Innovationen sozialer Dienstleistungen. In: GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus – EURICH, Johannes. *Soziale Dienste entwickeln - Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas: Ein Studien- und Arbeitsbuch*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2018, s. 68; překlad autorka

Trendy týkající se inovací v sociálních službách byly v rámci projektu Innoserv vyvozeny z těchto základních charakteristik (**novosti, kvality a udržitelnosti**), a to na základě identifikace, analýzy a systematizace empirického materiálu. Tyto aspekty byly přiřazeny k oblastem nových produktů, nových procesů a nových rámcových podmínek, jak je patrné z následující tabulky.

V rámci tohoto konceptu jsou rozlišovány inovační trendy související s produktem (**inovace produktů**), které zahrnují na uživatele orientované služby a přístupy a zaváděním nových technologií v sektoru sociálních služeb.

Dále se rozlišují trendy související s procesem (**inovace procesů**) a v rámci toho inovacemi v rozvoji organizací a institucí a řízením inovativních sociálních služeb a dopadovým měřením kvality a výzvami sociálních inovací ve službách.⁸⁹

Poslední skupinu tvoří trendy související s rámcovými podmínkami (**rámcové inovace**) a v rámci toho vlivem národních, regionálních a místních rámcových podmínek a programovým zarámováním sociálních služeb ve vztahu k inovacím.

Na Innoserv navazují další příspěvky zaměřené na inovace v sociálních službách od autorů, kteří participovali na tomto základním projektu. Právě jejich práce tvoří základ současné diskuse o aktuálních trendech inovací. V této samostatné podkapitole bychom chtěli představit jiný, rozvinutější typ klasifikace, s nímž se setkáme v jejich textech a který dle našeho názoru dobře postihuje nejaktuálnější trendy v této oblasti.

Rozlišováno je pět základních trendů. První z nich se týká oblasti produktových inovací a trendu *personalizace a deinstitucionalizace*. Pracuje především s faktem, že i sociální služby jsou stále více personalizovány a přizpůsobovány individuálním potřebám. Mění se tím postupy a také struktury odpovědnosti a vzrůstají nároky na interdisciplinární přístup. Tento trend je patrný zejména v oblasti služeb pro osoby se zdravotním postižením.⁹⁰

Druhý trend se týká *digitalizace a zavádění nových technologií*, jež má velký dopad na charakter služby, na roli sociálních pracovníků a klade nároky na potřebné odborné znalosti. V rozvoji tohoto trendu byla katalyzátorem celosvětová pandemie covidu-19,

---

⁸⁹ Některé studie uvádí, že v praxi jsou tyto dvě oblasti úzce provázané a obtížně rozlišitelné. Srov. LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services*, s. 430.

⁹⁰ Srov. LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services*, 2023, s. 430.

ačkoli mnohá digitální zařízení a nástroje, které umožňují poskytování služeb na dálku, byla vyvinuta ještě před ní. Tyto technologie zahrnují nízkoprahový přístup ke službám, podporu prostřednictvím elektronické komunikace a asistenčních technologií a zejména integraci nových technologií (například umělé inteligence⁹¹) do procesu poskytování sociálních služeb.⁹²

Právě zavádění umělé inteligence a robotiky do pečovatelských služeb dnes s sebou přináší zásadní právní a etické otázky, kterými je potřeba se hlouběji zabývat. Hovoří se v souvislosti s nimi o takzvané „automatizaci nerovnosti“. Tomuto tématu se však budeme věnovat v samostatné podkapitole práce.

I třetí trend se týká oblasti digitálních technologií, a to konkrétně *jejich uplatnění*. Technologie se staly běžnou součástí řízení (*management of back office*) a jejich využití s sebou nese mimo jiné snižování rozpočtů. Na umělou inteligenci lze dnes v oblasti řízení delegovat například plánování služeb sociálních pracovníků, často však proti výhradám zaměstnanců, neboť nebere v úvahu lidský faktor a individuální, případně proměňující potřeby každého zaměstnance, ale i uživatelů. Zároveň byly vytvořeny digitální platformy pro zprostředkování osobních a pečovatelských služeb⁹³, s nimi se však setkáváme spíše v soukromém sektoru.⁹⁴

Čtvrtý trend zahrnuje *nové požadavky na ochranu údajů, řízení kvality a hodnocení*, které s sebou nesou zvýšení byrokratické zátěže. K tomu je však důležité podotknout, že existuje etické riziko spojené s tím, že vznikající režimy hodnocení jsou závislé na údajích a informacích, které umožňují měřit dopad, což má následně vliv na způsob poskytování služby. Toto riziko se nazývá *creaming*. Sociální služby si tak mohou vybírat pouze klienty, u nichž mohou dobře doložit postup v řešení problému, tudíž kde se snižuje potenciální riziko ze strany klienta v nedosažení zlepšení jeho situace a tím vzniklá

---

⁹¹ V práci používáme kromě českého pojmu umělá inteligence také zkratku anglického ekvivalentu artificial intelligence (AI).

⁹² LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services*, 2023, s. 430; překlad autorka

⁹³ V českém prostředí lze hovořit o soukromých portálech jako například Pečujdoma.cz nebo Hlídačky.cz, které zprostředkovávají nabídku i poptávku po službách sociálních službách pro seniory, zdravotně postižené či osobní asistenci podle zvoleného regionu uživatele.

⁹⁴ LANGER, Andreas – GÜNTNER, Simon. *Innovation in Social Services*, 2023, s. 430; překlad autorka

rozpočtová zátěž dané sociální služby. Jednalo by se pak o nový způsob vyloučení, který vzniká jako důsledek implementace určitého inovačního trendu na poli sociálních služeb.

Pátý trend patří do skupiny *trendů na úrovni rámcových podmínek* a souvisí s tzv. politickými a diskursivními rámci, které tlačí služby k uplatňování nových standardů. Dobrým příkladem je *Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením*. Prosazuje zásadu univerzálního designu a má dalekosáhlé důsledky nejen pro služby, ale i pro veřejnou infrastrukturu v širším smyslu. Je hlavní hnací silou je deinstitucionalizace a personalizace, představuje tak výzvu nejen pro poskytovatele specifických služeb pro osoby se zdravotním postižením, ale také pro školy, bydlení a služby zaměstnanosti.⁹⁵

S těmito zásadními sociálními, technologickými a regulačními trendy se opět objevuje i téma nových způsobů správy, které podporují participaci a zapojení uživatelů, komunitní přístupy a meziorganizační spolupráci.

---

⁹⁵ Tamtéž; překlad autorka

3. Normativně kompaktní interpretace žádoucího sociálního dopadu sociálních inovací

Byl podán nástin vývoje sociálních inovací jako akademického konceptu a jako konceptu uplatňovaného v evropských politikách (zejména v souvislosti s bojem proti chudobě – exkluzi).⁹⁶ Další část práce se podrobněji zabývá potenciálem sociálních inovací a úskalími tohoto konceptu. Překonání exkluze a chudoby je etickým imperativem, vyvstávajícím stále naléhavěji, což je zdůrazňováno také v působení a dokumentech sociálního magisteria současného papeže. Posílení boje s chudobou a marginalizací patří k hlavním očekáváním či příslibům vedoucím k prosazování konceptu sociálních inovací v politikách na nadnárodní i národní úrovni. Zároveň se jedná o cíl, v jehož uskutečňování sehrávají v evropském kontextu veřejné a bezplatně poskytované sociální služby se svou preventivní funkcí klíčovou roli.

Jak bylo naznačeno, sociální inovace představují „politické desideratum“⁹⁷. Je jim přisuzován klíčový význam pro zvládnání zásadních sociálních změn a výzev, kterým společnost čelí.⁹⁸ Jedná se o požadavek vznášený na poskytovatele sociálních služeb na různých úrovních; pro uznání programů, projektů a aktivit v sociální oblasti jako hodných podpory se jejich inovativnost stala jedním z důležitých kritérií.⁹⁹

V Evropské unii dodnes trvá poměrně živá diskuse o sociálních inovacích, avšak opomijí jejich hluboké politické důsledky, zejména pokud by sociální inovace skutečně měly dostát svému slibu, že zmírní sociální exkluzi. Nelze totiž vždy předpokládat, že vlády mají na srdci to nejlepší pro své občany, přesto však politické diskursy o sociálních inovacích často vycházejí z jasně benevolentního a konstruktivního narativu: politické programy jsou navrženy tak, aby podporovaly, udržovaly a rozšiřovaly inovativní řešení naléhavých sociálních potřeb.¹⁰⁰

---

⁹⁶ Srov. též recentní publikaci k tématu: MILOTAY, Nora. EU policy on social innovation. In: *Encyclopedia of Social Innovation*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2023, s. 389-394.

⁹⁷ Srov. MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. *Soziale Innovation: Konzept und Kritik*, s. 45.

⁹⁸ Srov. MEICHENITSCH, Katharina – NEUMAYR, Michaela – SCHENK, Martin (eds.). *Neu! Besser! Billiger! Soziale Innovation als leeres Versprechen*. Wien: Mandelbaum 2016, s. 14.

⁹⁹ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. *Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle*. In *Soziale Dienste entwickeln - Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas: Ein Studien- und Arbeitsbuch*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2018, s. 15-43; zde s. 17.

¹⁰⁰ VON JACOBI, Nadia – NICHOLLS, Alex – EDMISTON, Daniel – HAVAS, Attila – KUBECZKO, Klaus – MOLNÁR, György - MILDENBERGER, Georg – SCHIMPF, Gudrun. *Social Innovation Policy*

3.1 Limity konceptu

Zkusme si úvodem shrnout, v čem jsou v současné debatě spatřována možná úskalí uplatňování konceptu sociální inovace v evropských politikách. Za nedostatečně zodpovězené otázky bývá považována právě již zmíněná nejednotnost ve vymezení pojmu. Koncept se totiž stal v jistém smyslu „kontejnerovým termínem“, s nímž jsou spojena velmi různorodá očekávání. V evropské politice se sice rámcově prosazuje sociální inovace, ale aniž by se promýšlely do důsledků její dopady na konkrétní sociální politiku, „aniž bychom si kladli otázky týkající se rozdělování bohatství, nebo rovnováhy moci, a aniž by se musely zastavit škrty v sociálním státě a zpochybňovat úsporná opatření.“¹⁰¹

Za druhé možné úskalí považujeme to, že není jasné, k čemu má převládající způsob prosazování konceptu sociální inovace směřovat na úrovni sociální politiky. Jednoduše řečeno: pro koho mají být přínosem, jaký cíl se sledují a jak zamezit vyvíjení příliš velkého tlaku na sociální sektor viz podmínky přidělování dotací.

Třetí problematickou oblastí mohou být samotná kritéria sociálních inovací: jako příklad lze uvést kategorii novosti a hledání efektivního řešení (z hlediska nákladů), které mohou být v konkrétní aplikaci v konfliktu s jedním ze základních kritérií práce v sociálním sektoru, jímž má přednostně být kvalita služby, nikoliv v první řadě její „levnost“.

Problematické je zároveň také to, že označení s sebou nese normativní konotace. Např. autoři publikace *Neu! Besser! Billiger! Soziale Innovation als leeres Versprechen* poukazují na to, že přesvědčení, že nové (potažmo zítřejší), je dobré, narozdíl od starého (včerejšího), je v současnosti podporováno z různých stran. Podotýkají, že také v oblasti sociálních služeb jsou nové dobré nápady bezpochyby zapotřebí a ani v ní se nelze obejít bez odvahy ke změně. Na pováženou však je pokládat novost za rozhodující kritérium, společně s tím, že za zmíněným tlakem, který z inovace činí povinnost („inovační diktát“), se skrývá notná dávka ideologie a opatření považovaná či označovaná za

---

In: NICHOLLS, Alex – ZIEGLER, Rafael (Eds.). *Creating Economic Space for Social Innovation*. Oxford: Oxford University Press, 2019, s. 417–448; zde s. 417; překlad autorka

¹⁰¹ Srov. MEICHENITSCH, Katharina – NEUMAYR, Michaela – SCHENK, Martin (eds.). *Neu! Besser! Billiger! Soziale Innovation als leeres Versprechen*. Wien: Mandelbaum 2016, s.9.

inovativní, jak se při pohledu zblízka často ukazuje, nakonec ve skutečnosti nepřinášejí nic nového.¹⁰²

Ve svém příspěvku s názvem *Nichts Neues unter der Sonne* se v této publikaci nad sociálními a dalšími inovacemi zamýšlí filosof Konrad Paul Liessmann. Kdyby vskutku inovativní bylo vše, o čem se dnes jako o inovaci hovoří, pokud by se stal skutečností ideál doby a příslib reklam a všechno by stále bylo zcela nové (od předmětů denní potřeby, přes prostředky komunikace nebo dopravy až po nabídku restaurací či vysílacích kanálů), a my tak museli svůj každodenní život neustále znovu objevovat a vymýšlet, život by se stal mnohem spíše děsivým než ideálním, a i ti, kdo inovace vyzdvihují, by v něm jen stěží obstáli. Proinovační rétorika, která je v současnosti prakticky všudypřítomná, tak může vzbuzovat podezření, že čím méně dalšího nového nás napadá, tím více se o inovacích alespoň mluví.

Podle Liessmana nejsou současné krize a omyly zdůvodnitelné nedostatkem „novosti“, čili inovace. Poptávka po „novém“ nahradila klasické hledání toho, jak utvářet dobrý život.

Jestliže však hovoříme o sociálních službách a o tom, co by mělo platit v jejich poskytování ve prospěch všech lidí, platí zřejmě jiné kritérium: „jde o to, co je lepší“.¹⁰³

Podmínkou dosažení potenciálu je mimo jiné nalezení dynamické rovnováhy mezi procesy bottom-up (iniciovány občanskou společností) a top-down (iniciovány státem). Nejprve je však třeba se podívat na některé cesty, které ukazují tímto směrem v případě konkrétních organizací poskytujících sociální služby.

3.2.1 Možnosti a podmínky k docílení žádoucího sociálního dopadu

V publikaci *Soziale Dienste entwickeln – Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas*¹⁰⁴ je přikládán ústřední význam otázce vztahu sociálních inovací a „dobrého života pro všechny“. Je zde mimo jiné diskutována otázka po možnostech a rámcových podmínkách k docílení žádoucího sociálního dopadu pomocí sociálních inovací prostřednictvím organizací poskytujících sociální služby, resp. organizací Charity a

---

¹⁰² Srov. MEICHENITSCH, Katharina – NEUMAYR, Michaela – SCHENK, Martin (eds.). *Neu! Besser! Billiger! Soziale Innovation als leeres Versprechen*. Wien: Mandelbaum 2016, s. 10-11.

¹⁰³ Tamtéž, s. 11.

¹⁰⁴ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus – EURICH, Johannes. *Soziale Dienste entwickeln - Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas: Ein Studien- und Arbeitsbuch*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2018.

Diakonie,¹⁰⁵ a to – s ohledem na to, o jak široce položenou otázku se jedná – v rozsahu, jak, lze žádoucí dopad utvářet prostřednictvím řízení (*Managementhandeln*).

Výchozí bod takového tázání představuje již nastíněná ústřední etická otázka vztažená k sociálním inovacím, která by zněla takto: *Jak můžeme pomocí sociálních inovací jednat „dobře“?* „Dobré“ je pak normativně vztaženo k vizím „dobrého života“, které by se měly uskutečnit za přispění sociálních inovací, a to tváří v tvář ekonomizaci společnosti, demografické změně, změně klimatu a dalším komplexním společenským výzvám, přičemž je stejně tak třeba brát na zřetel současný pokles vlivu státu a na mnoha místech "přetěžovanou politiku".¹⁰⁶ Zasazení organizací, kterých se týká (tedy Charity a Diakonie)¹⁰⁷ do příslušných církevních a politicko-správních prostředí, důležitou veličinou pro cílený dopad sociálních inovací, neboť vyžaduje dostatečnou „sociální termiku“ a rozhodující sociální sílu a ty se bez dobrého politicko-administrativního zakotvení a bez aktivního spolupůsobení křesťanských církví vyvinou jen stěží“¹⁰⁸.

Aby bylo možné docílit sociálního dopadu, je třeba reflektovat konkrétní prostředí zaměstnanců a relevantních stakeholderů organizací Charity a Diakonie na makro-, mezo- i mikroúrovni a tyto úrovně je k tomu třeba nahlížet také v jejich propojení.¹⁰⁹

V případě Charity a Diakonie se jedná o víceúrovňová sdružení založená na křesťanských denominacích a jejich specifická sociální síla spočívá jednak v horizontálních a vertikálních vazbách se členy zhuštěných milieu a sítí stakeholderů, a jednak mohou být z důvodu jejich normativního ražení jejich členové také pro sociální, a dokonce univerzální zájmy aktivizováni.¹¹⁰

Poskytování sociálních služeb (kterému se Charita a Diakonie věnují¹¹¹) a jejich čerpání se – nakolik k charakteristikám sociálních služeb patří tzv. *uno actu princip* – odehrává teprve v momentě jejich využití přímo na místě a s účastí konkrétních

---

¹⁰⁵ Soziale Dienste entwickeln – Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas.

¹⁰⁶ GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle. In *Soziale Dienste entwickeln - Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas: Ein Studien- und Arbeitsbuch*. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2019, s. 15-43; zde s. 15; překlad autorka

¹⁰⁷ V Německu a Rakousku.

¹⁰⁸ GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 15; překlad autorka

¹⁰⁹ I když například jednotliví vedoucí pracovníci mají díky příležitostem k reflexi v organizaci vybudované porozumění pro sociální inovace a příznivé podmínky pro zavádění sociálních inovací jsou tak nadosah, i tak jsou však pro rozvoj sociálních inovací nezbytné také odpovídající struktury, procesy a kultura nakloněná inovacím, a proto je struktury, procesy a kulturu na meziúrovni organizace rovněž třeba reflektovat (zohlednit).

¹¹⁰ GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 16; překlad autorka

¹¹¹ Poskytují sociální služby pro seniory, osoby v nouzi, se zdravotním znevýhodněním nebo pro rodiny a děti. Tamtéž.

uživatelů,¹¹² a tato interakce k tomu probíhá v silně napjatém vztahu mezi veřejným sektorem financujícím sociální služby (a z jeho strany kladenými nároky na efektivnější využití omezených zdrojů), zákazníky a klienty s jejich specifickými požadavky na kvalitu a potřebou zabezpečení plánování v samotné organizaci poskytovatele.¹¹³

Ústřední výzvy tohoto „trojúhelníku“ představují například trend k ekonomizaci a k profesionalizaci sociálního managementu, doprovázející též narůstající význam tržní logiky ve financování sociálních služeb.¹¹⁴ Protichůdně ke strukturálnímu tlaku na úspory vyžadují nové a/nebo komplexní společenské problémy nové a lepší způsoby řešení.

V této rozpolcenosti mezi omezeností veřejných rozpočtů a vzrůstajícími nároky na sociální služby jsou vymáhány sociální inovace, jedná se o požadavek vznášený vůči poskytovatelům sociálních služeb na různých úrovních a Evropská komise za tímto účelem formuluje programy. Na druhou stranu však bývá s požadavkem na generování sociálních inovací ze strany veřejného sektoru také tendenčně spjata přidělování veřejných prostředků.

Vzhledem k současné tendenci zneužívat sociální inovace jako nástroj úspor, je tedy nutné věnovat pozornost označení a „zarámování“ v diskursu: „Jak dalece jde právě o žádoucí sociální dopad, nebo nakonec o privatizaci a demontáž státní solidarity?“¹¹⁵

V kontextu tématu rozvoje sociálních služeb, respektive inovativních přístupů v Diakonii a Charitě, sociální inovace nevyhnutelně označují normativně „lépe“ opodstatněnou sociální praxi v oblasti sociálních služeb, které musí být zároveň dostupné potenciálním uživatelům.¹¹⁶ Pro etickou reflexi je tak rozhodující určit, co znamená „lepší sociální praxe“ a pro koho by se měla osvědčit jako „lepší“. Zároveň je také nutné si položit otázku, podle čeho měřit kvalifikaci činnosti organizace jako „dobrou“.¹¹⁷

---

¹¹² Služba, která ještě není spotřebována, tedy neexistuje.

¹¹³ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. *Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle*, s. 16-17.

¹¹⁴ Jedna věc je potenciál organizace, jiná jsou rámcové podmínky a zkušenosti z praxe v prostředí zkoumaných organizací.

¹¹⁵ GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. *Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle*, s. 17; překlad autorka

¹¹⁶ Tamtéž (= GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. *Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle*, s. 17); překlad autorka. (S odkazem na HOWALDT, Jürgen – KOPP, Ralf – SCHWARZ, Michael. *On the theory of social innovations. Tarde's neglected contribution to the development of a sociological innovation theory*. Weinheim 2015.)

¹¹⁷ Tamtéž (GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. *Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle*, s. 17); překlad autorka

Jde tak především o to, zpracovávat sociální problémy pomocí nových přístupů k řešení nebo lepší sociální praxe tak, aby tyto zároveň směřovaly žádoucím dlouhodobějším směrem, který lze označit za lepší pro společnost nebo konkrétní skupiny uživatelů. Zpravidla bývá stanoveno takové silněji normativní určení explicitně a v definicích bližších praxi, např. v oboru sociální práce nebo právě v případě těchto dvou zavedených sociálních organizací, které vždy spatřovaly jako své poslání vyvíjet nová a také lepší řešení proměňujících se sociálních potřeb a problémů.

Je však třeba mít jasno nejen v tom, co znamená inovace, ale také v tom, že a čím je „sociální“ v aktuálních konceptech sociálních inovací normativně podloženo, neboť referenční rámec „sociálního“ se ukazuje jako velmi mnohovrstvý: Na jedné straně může pojímat všeobecný sociální dopad, a východiskem pro sociální inovace jsou pak „sociální“ problémy, jejichž řešení se promítá do širokého spektra politik (jako změna klimatu a její důsledky, uprchlictví a migrace, nebo ty komplexní, jako demografická změna nebo civilizační choroby jakožto výzvy pro zdravotnický systém) spolu s tím, že zde poskytovatelé sociálních služeb hledají pomocí sociálních inovací lepší a udržitelné odpovědi na výzvy, kterým čelí celá společnost. Vedle takovýchto obecných společenských problémů se „sociální“ může také vztahovat na problémy osob ze znevýhodněných skupin, a tedy na konkrétní obor, jako je sociální práce nebo ošetrovatelství. V každém případě sociální inovace cílí primárně na konkrétní sociální praxi tady a teď, umožňující kroky vývoje kvalifikovatelného jako „dobrý“, pokud jde o naplnění konkrétních společenských (sociálních) potřeb nebo skupinově specifických potřeb.¹¹⁸

Na tom, že sociální dopad v popsaném smyslu musí být předním cílem inovace, a nikoli pouze jejím vedlejším účinkem, panuje shoda, jak autor konstatuje. Sociální inovace je nejprve třeba realizovat (teprve na základě uvedení inovace do praxe v konkrétních podmínkách lze hovořit o sledovatelném dopadu), jejich zavádění je ale neodvolatelně spojeno s cílem dosáhnout prostřednictvím směr ukazujících inovací dlouhodobého sociálního dopadu a strukturálních řešení¹¹⁹ (není cílem samo o sobě).

Sociální etik Glatz-Schmageller ve svém díle předkládá výklady, které by měly sloužit k orientaci pro praxi normativního a strategického řízení v Charitě a Diakonii při vytváření sociálních inovací.

---

¹¹⁸ GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 18;
překlad autorka

¹¹⁹ Tamtéž; překlad autorka

Nejdříve se zaměřuje na „dobrý život“ jakožto vůdčí normativní kategorii. Připomíná, že již u Aristotela je veškeré jednání – včetně myšlení a vědy – chápáno tak, že směřuje k „dobrému“ životu. Aristoteles vychází z toho, že jednotlivci mají velmi odlišné představy o tom, co je dobro, a na základě toho, že tyto věcné obsahy musí odpovídat nejvnitřnější osobnosti, musí být silně individuálně zakotveny; vytvářejí se však také v sociálním kontextu. U Aristotela a v jeho i dnes velmi vlivné tradici jde o tento sociální interpretační rámec „dobra“, k němuž sice mohou jednotlivci přistupovat ve svých individuálních interpretacích, díky kterému se však zároveň individuální přání, cíle, jednání a životní styly stávají sdělitelnými a jenž umožňuje společné chápání dobra“.¹²⁰

Organizace Charity a Diakonie v deklaracích, v nichž je formulováno jejich poslání a sebezpetí, uvádějí normativně obsažné představy o dobrém, úspěšném životě, ke kterým se ve své činnosti hlásí a které chtějí v co největší míře uskutečnit pro všechny členy společnosti. Sociálními inovacemi se v současnosti usiluje o řešení problémů a také o změnu struktur, tam kde jsou překážkou pro dosažení sledovaných cílů tam a kde jsou lidé na základě společných sociálních charakteristik vyloučeni ze společenské participace a politického společenství (koinónia politiké). Svá normativní pojetí sociálních inovací čerpají tyto organizace z těchto představ o dobrém životě a odpovídajících cílech společenského života.¹²¹

Dále se autor zaměřuje na to, co znamená „žít dobře“ ve společnosti a ekonomice. V praktické filosofii jsou podle Aristotela reflektovány problémy a konflikty lidského jednání v každodenních situacích nebo také v těch, které představují výzvu. V našem kontextu jde především o profesně-sociální, ale pro organizace poskytující služby také o relevantní politická (např. správy se týkající) nebo ekonomická rozhodnutí. Koneckonců rozhodnutí, s nimiž se v organizačním systému ustaví rozdíl, jsou hlavní činností manažerů organizací v sociální ekonomice. Praktická filosofie má pomoci zejména při konfliktních rozhodnutích.

3.2.2 Mobilizace představ o dobrém životě prostřednictvím sociálních inovací

Na základě dosavadních vyjádření je třeba, aby Diakonie a Charita přispívaly ke kvalitnímu životu klientů tím, že jim nabídnou „lepší“ než dosavadní postupy a že jim poskytnou soubor skutečných svobod volby tam, kde potřebují naši podporu vzhledem

ke své současné omezené životní situaci. Přitom by měly být reflexivně orientovány na normativně hutně interpretované cíle sociálního soužití, a to na úspěšnou identitu klientů prostřednictvím sociálního uznání. Při aplikaci na konkrétní sociální okolnosti je pak také možné určit, jaké konkrétní lepší postupy pro identitu v sociálním uznání mohou být implementovány pomocí sociálních inovací.

Diakonie/Charita a křesťanské církve mají vlastní představu o dobré životě společnosti, jejich odpověď však není jedinou možností, kudy se má společnost vydat. Debata na tomto poli se zaměřuje na potřebu veřejného dialogu o tom, jaké představy o dobrém životě, který má být ve společnosti zajištěn, by měly být také realizovány. Širší společenskou odpovědnost totiž podpoří solidární účast na společném hledání řešení problémů. V tomto dialogu je pak prostor i na hledání styčné plochy v chápání lidské důstojnosti a jeho morální důsledky, které jsou obvykle neodmyslitelnou součástí.¹²²

Dalším krokem pak může být vypracování základních etických kritérií dobrého života, která mohou být dalším vodítkem a zároveň jsou dostatečně otevřená, aby mohla být dále doplněna v různých organizačně-kulturních kontextech, z nichž každý má své vlastní perspektivy a přesvědčení. Peter Rottländer například přikládá zvláštní význam „opci pro chudé“ v katolické církvi:

„Na rozdíl od obav, že etika, kterou lidé sami pomohli utvářet, by vedla k nivelizované morální průměrnosti, neschopné se postavit rostoucí individualizaci, je volba pro chudé výraznou otevřenou možností solidarity. Vyzývá k ústupu od individuality a niternosti s rozhodností, kterou tradičnější *topoi* katolické morálky pravděpodobně nepřekonají.“¹²³

To zahrnuje také základní potřeby budoucích generací (viz např. diskuse o ekologické udržitelnosti). Jejich cílem je také umožnit všem lidem ve společnosti vést dobrý život prostřednictvím skutečných možností implementace. Realizace těchto základních požadavků má menší prioritu než podpora neomezených potřeb. U této možnosti musí

---

¹²⁰ GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 19; překlad autorka

¹²¹ Srov. Tamtéž, s. 20.

¹²² Srov. GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 28. (S odkazem na ROTTLÄNDER, Peter. Ethik der Solidarität im Spannungsfeld von Postmoderne und Kommunitarismus, in: HAUSMANNINGER, Thomas (ed.), *Christliche Sozialethik zwischen Moderne und Postmoderne*. Paderborn: Schöningh, 1993, s. 234-238.)

¹²³ ROTTLÄNDER, Peter. Ethik der Solidarität im Spannungsfeld von Postmoderne und Kommunitarismus, in: HAUSMANNINGER, Thomas (ed.), *Christliche Sozialethik zwischen Moderne und Postmoderne*. Paderborn: Schöningh, 1993, s. 234-238; zde Cit. In GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 28-29; překlad autorka

podpůrné organizace sociálních služeb aktivně přispívat svými silnými stránkami a reflexivními strategiemi ve veřejných diskusích o tom, která opatření sociální spravedlnost v současné situaci konkrétně vyžaduje.

Z etického modelu, který je zásadní pro orientaci veřejné argumentace Diakonie a Charity, vyplývá, že zajištění základních potřeb („needs“) pro všechny je úkolem státu. To zahrnuje i základní potřeby budoucích generací (ve smyslu debaty o ekologické udržitelnosti). Jejich cílem je také sociální posílení všech lidí, aby mohli vést dobrý život prostřednictvím reálných možností realizace. Uskutečnění těchto základních požadavků má přednost před prosazováním neomezených potřeb několika osob. Pro takovou možnost musí poskytovatelé sociálních služeb aktivně a s reflektovanými strategiemi zapojit své silné stránky do veřejných debat o tom, jaká opatření sociální spravedlnost v současném kontextu konkrétně vyžaduje.

Nosné ideje a morální principy zakotvené v jejich vlastní identitě představují zdroje obou organizací, které také motivují jejich členy k angažovanosti, a mohou tak být aktivně využity pro sociální mobilizaci v zájmu komunity.¹²⁴ Vyvinuly řadu různých organizačních forem a typů služeb, které lze využít například k vytváření určitých forem sociálního kapitálu. Budování mezi skupinového a vertikálního sociálního kapitálu je jednou z největších výzev pro modernizované, diferencované a pluralitní společnosti.⁽¹²⁵⁾ Cílem je přispět k sociální integraci prostřednictvím mezi skupinových nebo mezitřídních vazeb – a to nejen v rámci existujících homogenních skupin. Vazby je tedy třeba spoluvytvářet ve skupinách, jejichž členové nejsou a priori strukturováni podle původu nebo třídy, ale pocházejí z nejrůznějších vrstev:⁽¹²⁶⁾

---

¹²⁴ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 29. (S odkazem na NUSSBAUM, Martha. *Menschliches Tun und soziale Gerechtigkeit. Zur Verteidigung des aristotelischen Essentialismus*. In: BRUMLIK, Micha – BRUNKHORST, Hauke (eds.). *Gemeinschaft und Gerechtigkeit*. Frankfurt a. M., 1993, 323-363.)

¹²⁵(Srov. Tamtéž (= GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 29.). S odkazem na GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Social Capital and Church-Based Social Organizations. *Diaconia: Journal for the Study of Christian Social Practice*. 2015, roč., č. 6, s. 167-182.)

¹²⁶(Srov. Tamtéž (= GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 29.). (S odkazem na GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. *Kirchliche Präsenz in der Zivilgesellschaft: Empirisch untersucht und sozialethisch reflektiert anhand des Feldes der politischen Armutsbekämpfung in Österreich*. Dissertation Universität Wien, Wien 20.12.2004.)

„... nelze popřít, že profesní organizace, sdružení, církve, kluby a volná sdružení všeho druhu hrají zásadní roli při vytváření solidárních sítí v moderní společnosti. Nahrazují staré korporativní organizace a ve své pluralitě odrážejí rostoucí složitost moderních společností. Jsou v rozporu s původními rodovými, příbuzenskými a etnickými solidaritami a do jisté míry také v rozporu s tradičními třídními skupinami. Čím větší prostor ve společnosti zaujímají, tím více nahrazují prvotní a tradiční solidarity.“¹²⁷

Tyto předpoklady umožňují překračovat sociální hranice konfliktu. Takto nastavené organizace proto mohou aktivně budovat mosty mezi různými sociálními skupinami.⁽¹²⁸⁾ Umožňují totiž lidem identifikovat se s lidmi mimo jejich vlastní komunity.

Zároveň mohou vlastní normativitu využít pro kritiku stávajících struktur a v praxi pokrývat ty sociální služby, které jsou momentálně ve společnosti trvale či dočasně na okraji zájmu (srov. idea různých „domů na půli cesty“ apod.).⁽¹²⁹⁾ Týká se to dokonce samotných církví a jejich možného pozitivního vlivu na společnost, jak ukazuje následující citát:

„Obecně nelze ani dobře zavedené církve bezvýhradně počítat mezi ty 'zakořeněné organizace', které ve všech ohledech zapadají do svého sekulárního prostředí. Spíše patří, alespoň v některých ohledech, do sféry těch 'okrajových organizací', které se staví proti pozitivnímu státnímu právnímu řádu s požadavky založenými na náboženském a přirozeném právu a prosazují 'inkluzivnější' společenský řád tím, že se staví na stranu marginalizovanějších vrstev obyvatelstva (...)“.¹³⁰

Takové konečné zdůvodnění sociální činnosti, relativně nezávislé na ostatních oblastech společnosti, může vytvořit prostor pro efektivitu ve smyslu veřejného poslání křesťanských církví.

---

¹²⁷ MÜNCH, Richard. Elemente einer Theorie der Integration moderner Inklusion, Exklusion-Integration, Desintegration. Die Theorie funktionaler Differenzierung und die Desintegrationsthese. In: HEITMEYER, Wilhelm (ed.), *Was hält die Gesellschaft zusammen? Bundesrepublik Deutschland. Auf dem Weg von der Konsens – zur Konfliktgesellschaft*. Frankfurt a. M. 1997, 96-109 zde s. 97. Cit. In GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 29; překlad autorka¹²⁸(63 Vgl. Glatz-Schmallegger, *Social Capital*, 2015, 167-182; Richard Münch, *Globale Dynamik, lokale Lebenswelten. Der schwierige Weg in die Weltgesellschaft*, Frankfurt a. M 1998.)

¹²⁹(64 Vgl. Hartmut Geser, *Zwischen Anpassung, Selbstbehauptung und politischer Agitation. Zur aktuellen (und zukünftigen) Bedeutung religiöser Organisationen*, in: Michael Krüggeler/Karl Gabriel/Winfried Gebhardt (Hg.), *Institution, Organisation, Bewegung. Sozialformen der Religion im Wandel*, Opladen 1999, 39-69.)

¹³⁰ GESER, Hartmut. *Zwischen Anpassung, Selbstbehauptung und politischer Agitation. Zur aktuellen (und zukünftigen) Bedeutung religiöser Organisationen*. In: KRÜGGELER, Michael – GABRIEL, Karl – GEBHARDT, Winfried (eds.). *Institution, Organisation, Bewegung: Sozialformen der Religion im Wandel*. Opladen Leske + Budrich, 1999, 39-69; zde s. 57. Cit. In GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. *Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle*, s. 30; překlad autorka

„Pokud se s náboženskými organizacemi v moderních společnostech počítá jako se zdroji nepředvídatelně svévlnného jednání a jako s hybateli sociokulturních a politických změn (činiteli sociokulturního a politického vandalismu), je to z velké části proto, že se stále těší určité míře nezávislosti v době, kdy prakticky všichni ostatní aktéři podléhají buď gravitačnímu poli státní kontroly a dotací, nebo závislosti na ekonomice.“¹³¹

Typickou ukázkou se v této souvislosti zdá být latinskoamerická situace a její způsob řešení sociálních problémů ve spojení se silně angažovanou církví: marxismem inspirované koncepce sociální revoluce a přerozdělování se propojily s teologií osvobození a její „církví chudých“.¹³² Ze své společenské pozice důkladně organizované kulturně náboženské společnosti a rozvinuté sociální infrastruktury v různých relevantních oblastech života mohou organizace poskytovatelů sociálních služeb za určitých podmínek čerpat ze svých vlastních potenciálů a zdrojů pro celospolečenské debaty. Je například zřejmé, že velká část dobrovolné angažovanosti je spojena se sociálními organizacemi, protože ty motivují k angažovanosti ve věcech veřejných a vytvářejí strukturovaný rámec, v němž se problémy dostávají do veřejné debaty.⁽¹³³⁾

Sociální inovace tedy mohou za určitých okolností (v určitém typu organizací, jako je např. Diakonie či Charita) pro svou silnou normativitu v oblasti hodnot motivovat a podporovat zapojení na nejrůznějších úrovních a povzbuzovat k angažovanosti v otázkách komunity a k sociální odpovědnosti. Jsou nepostradatelné proto, aby současná společnost tvář v tvář pluralizaci, individualizaci a diferenciaci, nepozbyla normativní základ, který stát nemůže vytvořit sám.¹³⁴ Sociální inovace iniciované samotnými cílovými skupinami také přispívají ke zvýšení svépomocné kompetence společnosti.¹³⁵

---

¹³¹ GESER, Hartmut. Zwischen Anpassung, Selbstbehauptung und politischer Agitation. Zur aktuellen (und zukünftigen) Bedeutung religiöser Organisationen, s. 52. Cit. In GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 31; překlad autorka

¹³² Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 31. (S odkazem na GROÙE KRACHT, Hermann-Josef. Demokratie als Verfahren? Habermas diskurstheoretische Demokratiekonzeption und die Frage nach dem Verhältnis von Kirche und Öffentlichkeit. In: LESCH, Walter – BONDOLFI, Alberto, Theologische Ethik im Diskurs, Tübingen/Basel 1995, s. 230.)

¹³³ (Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 31. (S odkazem na PRILLER, Eckhard – ZIMMER, Annette. Bürgerschaftliches Engagement und Dritter Sektor. In: Hans Böckler Stiftung (ed.). *WSI-Mitteilungen* (Monatszeitschrift des Wirtschafts- und Sozialwissenschaftlichen Instituts). 2001, roč., č. 03, s. 157-164; zde s. 157.))

¹³⁴ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 31. ()

¹³⁵ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 32. (S odkazem na RAMEDER, Paul – MODER, Clara Maria – MEYER, Michael – HEINISCH, Michael. Soziale Innovationen - Herausforderungen und Potenziale im Gesundheitsbereich. In: GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus – EURICH, Johannes. Soziale Dienste entwickeln - Innovative Ansätze in

„Různorodý fond takovýchto silných a na společné dobro orientovaných etických orientací je zvláště důležitý pro společnost, která podléhá rychlým změnám. Organizace se silným etickým důrazem (na lidská práva, humanismus, náboženství), které dokáží své členy motivovat i v oblasti komunitních zájmů, jsou důležitou součástí zásadního společenského etického fondu.“¹³⁶

O hodnotách a z nich odvozených normách, které konkrétně orientují jednání, se musí jednat na veřejnosti. Současná společnost už není zakotvená v institucionálně upevněných tradicích, často se v komplexní problematice mnoha sociálních problémů ocitá bez vzorů z minulosti a bez budoucích jistot. Proto je podle některých autorů závislá na těchto „aktivujících etických fondech“, aby komplexní úkoly současnosti i v budoucím výhledu zvládla.¹³⁷

Toto zvědomění významu sociálních organizací je zásadní i proto, že veřejně financované sociální inovace musí být také veřejně legitimizovány. Právní opatření k financování sociálních inovací vyžadují společenskou akceptaci. Je tedy řeč o společném dobru, které má být jako takové uznáno občanskou společností:

„Podle tohoto modelu vzniká moderní sociální integrace v diskurzivní a agonické účasti jednotlivců, skupin, sociálních hnutí a institucí ve veřejné, avšak nediferencované sféře občanské společnosti, kde dochází ke kolektivní konstrukci a rekonstrukci, zpochybňování a potvrzování společných normativních struktur – společného dobra.“¹³⁸

Protože se předpokládá financování inovačních opatření v oblasti sociálních z veřejných prostředků, musí tu být legitimizace tváří v tvář někdy velmi silným individuálním zájmům. Jeden z autorů v této souvislosti hovoří o „Janusově tváři“

Diakonie und Caritas: Ein Studien- und Arbeitsbuch. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2018, s. 129-152).

¹³⁶ GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 32; překlad autorka..

¹³⁷ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 32. S odkazem na BECK, Ulrich. *Risikogesellschaft: Auf dem Weg in eine andere Moderne*. Frankfurt a. M.: 1986; NASSEHI, Armin. *Risikogesellschaft*. In: KNEER, Georg – NASSEHI, Armin – SCHROER, Markus (eds.). *Soziologische Gesellschaftsbegriffe: Konzepte moderner Zeitdiagnosen*. München., 1997, s. 252-279.

¹³⁸ CASANOVA, Jose. *Public Religions in the Modern World*. Chicago/London: 1994, s. 230. Cit. In GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 32.

společnosti.¹³⁹ Rozmanitost skupin občanské společnosti odráží nejen pluralitní zdroje moci, ale také sociální nerovnost.

Občanská společnost představuje velmi různorodou strukturu zájmových skupin, které jsou vybaveny různými úrovněmi zdrojů.¹⁴⁰ Neexistují žádné postupy pro vyvažování silných a slabých skupin a žádná politická legitimace aktérů nebo vyjednávací postupy. Protože nedochází ke sladění zájmů nebo ochraně menšin, často v této oblasti rozhodují zdroje, jako jsou dostupné finanční prostředky, možnost přístupu k médiím, nebo politicky odpovědným osobám. Mikropolitika často vítězí nad postupy řešení problémů zaměřenými na příčiny.

Velkým tématem ovšem zůstává boj proti chudobě: extrémně různorodá skupina lidí ohrožených chudobou je také vyloučena z veřejné agendy. U veřejně financovaných opatření v konečném důsledku národně organizované sociální politiky se musí prosazovat proti individuálním zájmům, které byly často již dříve úspěšné v rámci celoevropsky organizované hospodářské politiky. Ve veřejné sféře občanské společnosti není společné dobro organizováno napříč individuálními zájmy.

Na tento strukturální problém upozorňuje i současný diskurz o sociálních inovacích. Podle Bodeho je na cestě k inovační společnosti mnoho překážek: existuje například nebezpečí, že se občanská společnost stane tržní, "...hrozí, že její advokační funkce bude sloužit spíše jako bezplatný dárce nápadů a levné plnivo pro vyplňování mezer...".¹⁴¹

Občanská společnost je však nezbytná pro přípravu politických rozhodnutí, která musí být následně přijata a provedena v rámci demokraticky legitimizovaných institucí. Podle Habermase může „autonomní veřejnost najít institucionálně a organizačně udržitelnou sociální základnu. Taková občanská společnost autonomních názorových sdružení tvoří sociální základnu autonomní veřejnosti.“

---

¹³⁹ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 33. S odkazem na CROOK, Richard. Strengthening democratic governance in conflict torn societies. Civic organisations, democratic effectiveness and political conflict. In: Institute of Development Studies Working Papers 129/2001, Brighton.

¹⁴⁰ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 33. S odkazem na

¹⁴¹ 76 GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 33. S odkazem na DIMMEL, Nikolaus. Innovationsmanagement im österreichischen Sozialwesen. In: EURICH, Johannes – GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus – PARPAN-BLASER, Anne (eds.), Gestaltung von Innovationen in Organisationen des Sozialwesens. Rahmenbedingungen, Konzepte und Praxisbezüge, Wiesbaden: 2018, 103-126, 115.

(77 HABERMAS, Jürgen. Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats. Frankfurt a. M., 1992, s. 363.)

⁷⁸ Vgl. Deepa Narayan, Bonds and Bridges. Social Capital and Poverty, New York 1999. documents.worldbank.org/curated/en/989601468766526606/pdl/multi-page.pdf (Zugriff am 23.4.2018).

Deepa Narayan vidí hlavní úlohu občanské společnosti v organizování a mobilizaci znevýhodněných skupin za účelem vytváření možných spojení a konfrontace vládního jednání. Strukturální deficity, jako je chudoba, je proto třeba vnímat také jako latentní sociální konflikty, které vyžadují nová strukturálně účinná řešení problémů (prostřednictvím sociálních inovací) a řešení strukturálních konfliktů samotnými zúčastněnými skupinami v s nových typech aliancí.

Dobrovolně vytvořené meziskupinové sítě, sdružení a odpovídající normy zakotvené v každodenních interakcích vedou k posílení společného dobra. Große-Kracht tuto funkci dokonce označuje za nezbytnou pro projekt občanské společnosti:

„Bez silných skupin občanské společnosti, které dávají svou institucionální moc do služeb neprivilegovaných zájmů advokačním způsobem, nebo se snaží kompenzovat své "mediální nemluvení" reprezentativní činností, by projekt veřejné sféry občanské společnosti neměl vzhledem ke strukturální převaze (nadřazenosti) ekonomických a administrativních systémových imperativů šanci.“¹⁴²

3.2.3 Sociální inovace jako kompenzace nedostačivosti vládních politik

Na nebezpečí kompenzace státního jednání poukazuje například Eurich.¹⁴³ Sociální inovace závisí stejně tak na finančních a personálních zdrojích v daných zemích, jako na hospodářské a politické stabilitě, která teprve inovace v sociálních službách umožňuje. V důsledku toho je pro zavádění sociálních inovací rozhodující, kolik peněz je alokováno pro určité skupiny lidí a kolik peněz se vynakládá na jiné zájmy, jako je vzdělávání, obrana nebo ochrana životního prostředí. Důsledkem toho však může být, že inovace vznikají tam, kde mají stávající socioekonomické a sociálně-politické systémy nejvyšší efektivnost, ale již nikoli tam, kde je to nejvíce zapotřebí.¹⁴⁴

---

¹⁴²Srov. GROBE KRACHT, Hermann-Josef. Demokratie als Verfahren?, s. 34.s. 231. Cit in GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 34.

¹⁴³ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 34. S odkazem na EURICH, Johannes. Innovationen im Bereich des Sozial- und Gesundheitswesens. In: EURICH, Johannes – GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus – PARPAN-BLASER, Anne (eds.), *Soziale Innovationen in Organisationen des Sozialwesens. Rahmenbedingungen, Konzepte und Praxisbezüge*. Wiesbaden: 2018, s. 7-29; zde s. 23.

¹⁴⁴ Srov. tamtéž. 80 GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 34. Johannes Eurich, Innovationen im Bereich des Sozial- und Gesundheitswesens, in: Johannes Eurich/Markus Glatz-Schmallegger/Anne Parpan-Blaser (ed.), *Soziale Innovationen in Organisationen des Sozialwesens. Rahmenbedingungen, Konzepte und Praxis-bezüge*, Wiesbaden 2018, 7-29, 23.

S tím je vždy spojena otázka zakotvení nových sociálních praktik a podpory jejich přenosu na úrovni politiky. Právě na základě své povinnosti chránit slabé je stát předpokladem referenčním bodem a oporou občanské společnosti. Předpokladem proto, že je zde ústavní záruka svobod občanské společnosti, referenčním bodem proto, že požadavky musí najít cestu ke státním institucím, oporou proto, že stát zasahuje do konfliktů a má kompenzační a vyvažovací funkci.¹⁴⁵

Důležitým signálem toho, zda prostřednictvím sociálních inovací bude možné dosáhnout kompenzace selhání státu, nebo docílit pozitivního sociálního dopadu s pomocí státu, je takzvaná „synergie státu a občanské společnosti“ (*Staats-Zivilgesellschaft-Synergie*). Tomuto vztahu věnuje velkou pozornost i Světová banka s ohledem na globální rozměr boje s chudobou.¹⁴⁶

Uvedené pouto mezi státem a občanskou společností lze s Deepou Narayanem ze Světové banky popsat buď jako vztah substituce nebo jako vztah komplementarity mezi státními organizacemi a organizacemi občanské společnosti. V prvním případě jsou instituce občanské společnosti (například v sociální oblasti) přetíženy, protože musí poskytovat služby, které jsou vlastně úkoly státu, aniž by k tomu měly odpovídající zdroje. Tímto způsobem ovšem nelze strukturální problémy řešit udržitelným způsobem.

Ve druhém případě existují struktury spolupráce, v nichž jsou různé potenciály obou stran optimálně využívány. Také na straně státu je tedy třeba vytvářet podpůrné rámcové podmínky pro samosprávu NNO a pro jejich účast na rozhodovacích procesech. Pro praxi ve zde zkoumané oblasti je také důležité reflektovat, jaká konstituce veřejného života (právo sdružování, pravidla pro participaci na správě věcí veřejných atp.) je pro aktivní veřejnost příznivá. To je v současné době velmi důležité, protože se objevují některé destruktivní trendy: diskurs o sociálních inovacích tak začíná sklouzávat k pouhým konkurenčním figurám. Zároveň procesy marketizace rozkládají a polarizují sociální ekonomiku, která se dostala do defenzivy.

---

¹⁴⁵ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 35. S odkazem na: GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. *Kirchliche Präsenz in der Zivilgesellschaft: Empirisch untersucht und sozialetisch reflektiert anhand des Feldes der politischen Armutsbekämpfung in Österreich*, 2004, s. 185-192.

¹⁴⁶ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 35. S odkazem na NARAYAN, Deepa. *Bonds and Bridges. Social Capital and Poverty*, New York: 1999, s. 15. (documents.worldbank.org/curated/en/989601468766526606/pdf/multi-page.pdf (Zugriff am 23.4.2018))

Mají-li být sociální cíle lépe realizovány prostřednictvím sociálních inovací, nesmí být nedostatečné politiky pouze „kompenzovány“. Je třeba je – tam, kde chybí – spíše iniciovat a vyzvat. Stejně tak na ně musí být kladeny jasné požadavky. Zde těžší zmíněné sociální organizace z další své charakteristiky. Náboženství tradičně staví na vitálních neformálních sítích, jako jsou místní iniciativy. Ty nejsou vždy *per se* (samy o sobě, jako takové) politické.

A přece se často stávají východiskem pro politické, jakmile se sociální problémy stanou místně naléhavými a jakmile se zjistí, že status quo je v rozporu s důležitými hodnotami. Místně dobře zakotvené sociální organizace mohou pomoci ke společenskému přijetí opatření k řešení problémů. Tento předpoklad se ukázal jako podstatný faktor úspěchu v mezinárodním srovnání občanských společností.

Výše představená synergie státu a občanské společnosti totiž zahrnuje uznání,

„že místní skupiny potřebují síť hodnot a interakcí, vazby na *externí* instituce a skupiny, které je přesahují. Podle této teorie závisí to, zda je dopad občanských sdružení na společnost pozitivní, nebo negativní, na tom, zda byly vytvořeny minimální demokratické postupy na podporu vytváření koalic, zprostředkování konfliktů a integrace rozmanitosti.“¹⁴⁷

Vzhledem k tomu, že procesy veřejné komunikace jsou vystaveny různým rušivým intervencím ze strany státní správy a vlivných společenských zájmových skupin (prostřednictvím horizontálního a skupinového interního „sociálního kapitálu“, jakož i prostřednictvím skutečných organizačních forem tržního nezávislá občanská společnost), mají nezávislé instituce občanské společnosti důležitou korekční funkci, když využívají své odborné a organizační kompetence k rozšíření a zintenzivnění toků veřejné komunikace. To je případ, kdy jsou marginální skupiny obyvatel strukturálně znevýhodněny v právu na svobodný přístup k procesu tvorby veřejného mínění.

Právě perspektiva „opce pro chudé“ vytváří i pro církve a jejich organizační struktury určitý mandát k sociálně-politické angažovanosti věřících. Tento mandát má větší smysl v koordinované součinnosti různých církevních úrovní.

---

¹⁴⁷ Srov. CROOK, Richard. Strengthening democratic governance in conflict torn societies. Civic organisations. Democratic effectiveness and political conflict (Institute of Development Studies Working Papers) 129/2001, s. 5. Cit. In GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 36.

Zapojení církevního vedení má být chápáno jako vědomé posílení společenské volby, která jde nad rámec individuálních zájmů. Pro reálný společenský dopad je přitom nezbytná reflektovaná pomocná role vedení církve při podpoře charitativních organizací. Situace, kdy se chudí a znevýhodnění se v životě farností se svými starostmi vlastně téměř neobjevují, protože boj proti chudobě je delegován na profesionální organizace, jako je Diakonie či Charita, však rozhodně není žádoucí. Diakonie a Charita potřebují silnou základnu a oporu ve farnostech i ze strany církevního vedení, aby mohly mít dopad na společnost a spoluutvářely sociální klima, které bude dostatečně legitimizovat potřebu opatření k řešení sociálních problémů.

Charitativní organizace potřebují autonomii ve „volně vázaných vztazích“. Musí si uchovat schopnost navrhovat externí reference v iniciativách, skupinách a sdruženích a měnit se v reakci na nové výzvy, musí být schopny se učit, protože rozvoj vždy probíhá za účasti sociálního prostředí, které je zapojeno do síťových procesů učení.¹⁴⁸

3.2.4 Sociální inovace a zvládání komplexity

Právě pojem „zprostředkujícího sektoru“ nebo „třetího sektoru“, v němž poskytují své služby, odkazuje na potenciální integrační funkci organizací, které poskytují sociální služby. Představují spojení mezi jednotlivci a společností a přebírají zásadní integrační a socializační úkoly, stávají se důležitým katalyzátorem procesů sociální změny.¹⁴⁹ Jednotlivé sociální funkce organizací poskytujících sociální služby lze popsat následovně. Jejich funkce tak může být:¹⁵⁰

- **zvyšování citlivosti na problém** – protože mají blízko k lidem postiženým sociálními problémy, vnímají konkrétní překážky a hlásí nouzové

---

¹⁴⁸ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 37. S odkazem na PANKOKE, Ekart. Freies Engagement: Steuerung und Selbststeuerung selbstaktiver Felder. In: GRAF V. STRACHWITZ, Rupert (ed.). Dritter Sektor. Dritte Kraft. Versuch einer Standortbestimmung. Düsseldorf: 1998, s. 251-270; zde s. 265.

¹⁴⁹ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 38. (S odkazem na PRILLER, Eckhard – ZIMMER, Annette. Bürgerschaftliches Engagement und Dritter Sektor. In: Hans Böckler Stiftung (ed.), WSI-Mitteilungen (Monatszeitschrift des Wirtschafts- und Sozialwissenschaftlichen Instituts) 03/2001, s. 157-164; zde s. 160.)

¹⁵⁰ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 38. S odkazem na NOTHELLE-WILDFFEUER, Ursula. Soziale Gerechtigkeit und Zivilgesellschaft. Paderborn: 1999, HABERMAS, Jürgen. Faktizität und Geltung: Beiträge zur Diskurstheorie des Rechts und des demokratischen Rechtsstaats. Frankfurt a. M.: 1992, GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Die soziale Arbeit der Kirche am Beispiel der Caritas der Diözese Eisenstadt. In: Gabriel, Ingeborg – Gassner, Franz (eds.). *Solidarität und Gerechtigkeit*. Ostfildern: 2007, s. 256-264; zde s. 261.

sociální situace. Své znalosti čerpají ze sociální práce blízké životní realitě svých klientů.

- **demonstrativní** (obrazně ji lze přirovnat k funkci požárního poplachu) – mohou veřejně artikulovat sociální problémy, s nimiž se v praxi setkávají, a upozorňovat na strukturální příčiny těchto problémů. Přitom také ukazují, co znamená „sociální spravedlnost“ v konkrétním sociálním kontextu.
- **řešení problémů** (možno přirovnat k úloze hasičského sboru): mají iniciovat konkrétní řešení na různých úrovních a zdůvodnit potřebu příslušných opatření.
- Někdy také vykonávají **kontrolní funkci** (tj. poskytují expertizu v oblasti „požární ochrany“): nabízí konzultaci politicky plánovaných opatření k řešení sociálních problémů.

Někteří autoři upozorňují na paradox spojení sociálních služeb a státních struktur: přestože sociální služby financuje veřejný sektor, usiluje se o jejich institucionální nezávislost na státu, a to především proto, aby byly schopny samostatně a objektivně poukazovat na strukturální nedokonalosti a politicky je řešit.¹⁵¹

Díky svému každodennímu kontaktu s lidmi postiženými strukturálními problémy mohou přispět věrohodným výkladem toho, co vyžaduje sociální spravedlnost z hlediska rámcových podmínek, jaké služby k řešení problémů musí být financovány a v jaké kvalitě musí být realizovány.¹⁵²

Komplexnost s sebou nese také nutnost řešit vznikající rozpory: silná politická angažovanost sociálních organizací v azylové politice může negativní vliv na ochotu „soukromého sektoru“ přispívat. Podobně přílišné přizpůsobení se požadavkům na efektivitu (podle tržního pojetí) může být v rozporu s požadavky uživatelů sociálních služeb na kvalitu. V případě sociálních služeb jsou totiž postiženi především klienti, kteří nejsou schopni platit. Konstruktivní zvládnání těchto rozporů vyžaduje kompetenci a toleranci ke složitosti a také vhodné časové rozvržení při řešení problémů.

---

¹⁵¹ GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 38-39; překlad autorka

¹⁵² Srov. k tomu tamtéž. (S odkazem na EURICH, Johannes – MAASER, Wolfgang. Diakonie in der Sozialökonomie. Studien zu Folgen der neuen Wohlfahrtspolitik (VDWI 47). Leipzig:, 2013. Vgl. Eurich/Maaser, Diakonie, 2013, s. 163.)

Pro tyto konflikty, které ukazují na střet různých logik kontroly, však ještě schází dostatečná reflexe zkušeností. Často dominuje dosažení věcných a technických cílů (před formálními cíli) jako imperativu v oblasti sociální ekonomie. Kromě toho organizacím schází jasné a systematicky reflektované normativní chápání, aby bylo možné zvážit protichůdné požadavky v důležitých konfliktních oblastech.¹⁵³

„Obecně se zdá, že neziskový (nebo třetí) sektor je v současnosti jedním z nejdůležitějších nositelů sociálních inovací. Tento vzorec vyplývá z velké části z významu, který má v tomto kontextu **sociální účel**.“¹⁵⁴

Z toho také vyplývá, že řešení těchto konfliktů je relevantní pro společnost jako celek a že sociální inovace mají být co nejvíce škálovány, aby mohly přinést systémovou změnu. Škálování se považuje za základní kritérium úspěchu, aby dopad jednotlivých sociálních inovací byl udržitelný a strukturální.¹⁵⁵

„Při plnění těchto úkolů může pomoci další vlastnost zavedených sociálních organizací: Často jsou tvořeny víceúrovňovými sdruženími, a proto jsou vybaveny vhodnou vnitřní komplexností, která, jak lze doufat, dokáže zvládnout složitost cíleného působení ve zprostředkovatelské oblasti. Mají také více strategických možností pro zavádění sociálních inovací: Tváří v tvář institucionálním setrvačným tendencím a strukturálním nebezpečím mohou například aktivně rozvíjet sociální inovace interně nebo alespoň vytvářet volný prostor pro rané fáze vývoje v externí spolupráci s agilními novými podnikatelskými subjekty.“¹⁵⁶

3.2.5 Sociální inovace a mezisektoriální formy spolupráce

Sociální inovace jsou obvykle vnímány jako způsob, jak oslovit dříve vyloučené cílové skupiny, zvýšit kvalitu sociálních a zdravotních služeb nebo snížit náklady při zachování stejné úrovně služeb. Ukazuje se, že cesta od sociálních problémů k vhodným řešením v

---

¹⁵³ Srov. tamtéž (= GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle), s. 40.

¹⁵⁴ RAMEDER, Paul – MODER, Clara Maria – MEYER, Michael – HEINISCH, Michael. Soziale Innovationen – Herausforderungen und Potenziale im Gesundheitsbereich. In: GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus – EURICH, Johannes. Soziale Dienste entwickeln - Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas: Ein Studien- und Arbeitsbuch. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2018, s. 129-152; zde s. 51; překlad autorka.

¹⁵⁵ Srov. GLATZ-SCHMALLEGGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 40.

¹⁵⁶ Tamtéž; překlad autorka

politických procesech je obvykle mnohem méně lineární, než se běžně předpokládá. A že mikropolitika (v organizacích, politických stranách, institucích) má obvykle větší vliv na úspěch či neúspěch sociální inovace než racionalita (*přiměřenost*) navrhovaného řešení.¹⁵⁷

Příslušný výzkum rozlišuje různé proudy, které v těchto procesech běží vedle sebe, ale které jsou především jen příležitostně vzájemně propojeny. Jednotlivé prvky rozhodovacího procesu jsou také propojeny spíše příležitostně než kauzálně. Je tedy zřejmé, že pro vyhodnocení zamýšleného sociálního dopadu je důležitější zaměřit se na heterogenní aktéry, interdisciplinaritu a reflexivitu, než by naznačovaly klasické lineární modely politické teorie.

Sociální služby jsou institucionálně roztržité mezi financováním, kvalitou a potřebami uživatelů. Vzhledem k velkému počtu aktérů mezi federální a zemskou vládou, různými zdravotními pojišťovnami a mezi sociálním a zdravotním sektorem se někdy hovoří o „organizované nekompetentnosti“, pokud jde o zavádění sociálních inovací. To platí v ještě větší míře pro „průřezová témata“, která se dotýkají několika odvětví, jako je například asistované bydlení, což je důležitá oblast vývoje systémů technické pomoci, které mají lidem umožnit žít co nejdéle doma. Dalším výmluvným příkladem je integrovaná zdravotní péče, kde chybí institucionální základna již předtím než lze diskutovat o jednotlivých věcných řešeních.“¹⁵⁸

Proto se také očekává, že sociální organizace musí podpořit mezioborovou spolupráci, typicky například mezi veřejným a neziskovým sektorem. Vedle toho je zřejmé, že mnoho sociálních problémů překračuje tradiční hranice sociální, zdravotní, či migrační politiky.

---

¹⁵⁷ Srov. tamtéž, s. 40-41.

¹⁵⁸ GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus. Soziale Innovationen und ein „gutes Leben“ für alle, s. 41; překlad autorka (S odkazem na Neumann, Heinz – Worel, Thomas. Gesundheitsreformwelle die 3. Chancen für die Integrierte Versorgung in Österreich? Proceedings, Linz 2014, s. 128-141

4. Capability approach jako etický rámec pro podporu aktivizace a prevence v sociálních službách prostřednictvím sociálních inovací

V intenzivně vedené diskusi o sociálních inovacích zaznívají protichůdná hodnocení tohoto konceptu a upozorňuje se na to, že není neutrální, ale má silný pozitivní normativní náboj¹⁵⁹ (a je tak jen stěží možné stavět se proti sociálním inovacím¹⁶⁰) a dále na dvojznačné dopady jeho prosazování. Ambivalence, které se sociálních inovací týkají, vedou k důrazu na kritickou reflexi toho, jak jsou podporovány a na rozpracovávání etických rámců pro podporu sociálních inovací a inovací v sociálních službách na různých úrovních a v různých oblastech.

Diskurz o sociálních inovacích jednoznačně zahrnuje normativní prvek. Například vymezení sociálních inovací v Evropské Unii implikuje řadu otázek ohledně toho, co je dobré či správné, tedy otázek etických. Zejména k nim patří otázky následující: Které sociální požadavky považovat za palčivé? Jak definovat lidský blahobyt (human wellbeing) a co znamená jej zvýšit? A ještě nadto je sociálním inovacím přikládán důležitý význam např. ve vztahu k transformační změně, udržitelnému rozvoji atd. V politikách i ve výzkumu a evaluaci sociálních inovací by tento etický rozměr měl být explicitně vyjádřen.¹⁶¹

To umožňuje právě capability approach. Tento přední etický rámec v současných sociálních vědách¹⁶² vytváří prostor pro kritickou reflexi toho, jak je koncept sociálních inovací prosazován¹⁶³. Rovněž umožňuje pevně zakotvit spravedlnost a demokracii v jádru sociálních inovací jakožto myšlení i praxe a zároveň je s ním kladen důraz na to, aby se o sociálních inovacích uvažovalo vždy také z pohledu těch, pro něž má být jejich podpora přínosem.¹⁶⁴ Lze jej také charakterizovat jako otevřený, humanistický, ekonomický a sociálně kompatibilní model, jenž umožňuje vědomou redukci komplexity, čímž ale může normativně orientovat naše jednání, s cílem definovat konkrétní morální

---

¹⁵⁹ BAGLIONI, SIMONE, and STEPHEN SINCLAIR. *Social Innovation and Social Policy: Theory, Policy and Practice*. Bristol: University Press, 2018, s.

¹⁶⁰ RØNNING, Rolf a KNUTAGARD, Marcus. *Innovation in social welfare and human services*. London: Routledge, 2015, s.

¹⁶¹ ZIEGLER

¹⁶² Notre

¹⁶³ Ziegler

¹⁶⁴ Ziegler

principy, aplikovat je na složité situace a prosadit je.¹⁶⁵ Představuje tak etický model, který umožňuje závazněji interpretovat zamýšlený sociální dopad sociálních inovací, například tedy na základě „konkrétních představ dobrého života v pozitivní svobodě (pro realizaci životních cílů) a pro podporu úspěšné a sociálně uznávané identity pro všechny konkrétně ve vztahu k reálné situaci“, tak jak bylo popsáno v předchozí kapitole.¹⁶⁶

V této kapitole se v návaznosti na stručné představení *capability approach* podrobněji zabýváme přínosem této koncepce pro výzkum a podporu sociálních inovací a nastiňujeme potenciál jejího uplatnění v sociální politice pro prevenci nárůstu sociální nerovnosti.

4.1 Styčné body *capability approach* a sociálních inovací

Ačkoli si jak sociální inovace, tak koncepce *capability approach* po přelomu tisíciletí získávaly stále větší pozornost, což se projevilo i značným nárůstem počtu publikací, které jsou jim věnovány, existuje zatím jen málo prací zabývajících se jejich styčnými body a vzájemným přínosem.¹⁶⁷ Spojuje je zejména přesvědčení o tom, že pozitivní sociální změna je možná a že je na místě záměrně o změny usilovat a neztrácet naději na obrat k lepšímu.¹⁶⁸ Příznivou podmínkou pro jejich vzestup byl konec studené války, který přinesl lepší vyhlídky ve vztahu k úsilí o spravedlivější globální rozvoj a řešení globálních problémů. Nicméně vzhledem k zhoršujícímu se stavu životního prostředí a prohlubující se nerovnosti, k nimž nemalou měrou přispěla ekonomická globalizace, sílilo volání po odklonu od pojetí rozvoje jako pouhého **ekonomického růstu** s inovací jako jeho hlavní hybnou silou ve prospěch zaměření na lidský rozvoj založený na *capability approach*. A zároveň se ukázalo jako nezbytné přehodnotit paradigma inovací redukované pouze na jejich technologické a ekonomické chápání, což vedlo k etablování konceptu sociální inovace.

Autorem *capability approach* je indický ekonom a filosof Amartya Kumar Sen. Přístup formulovaný Senem¹⁶⁹, který se v roce 1998 stal nositelem Nobelovy ceny za

---

¹⁶⁵ Schmallegger

¹⁶⁷ Srov. ZIEGLER, Rafael. Capabilities approach and social innovation. In: HOWALDT, Jürgen – KALETKA, Christoph – SCHRÖDER, Antonius (Eds.). *A Research Agenda for Social Innovation*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2021, s. 117-131; zde s. 120.

¹⁶⁸ Srov. Tamtéž, s. 117.

¹⁶⁹ Viz SEN, Amartya. *Inequality reexamined*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1992; SEN, Amartya. Capability and Well-being. In: NUSSBAUM, Martha – SEN, Amartya (Eds.). *The Quality of Life*. Wider Studies in Development Economics. Oxford: Oxford University Press, 1993, s. 30–53; SEN, Amartya. *Development as Freedom*. Oxford: Oxford University Press, 1999.

ekonomii, je považován za převratný a dostalo se mu dalších rozpracování. *Capability approach* je tak spojován také se jménem americké morální filosofky Marthy Craven Nussbaum, která na Senovu koncepci explicitně navázala a rozvinula ji¹⁷⁰, transformovala původní spíše abstraktní pojetí do konkrétnější podoby.

K hlavním podnětům, které *capability approach* přináší do diskusí o sociálních inovacích patří zaměření se na otázku role sociálních inovací; tím, že vyzdvihuje jak pluralitu hodnot a statků, tak jejich vzájemné vazby, vybízí k chápání sociálních inovací jako *capability innovations* posilujících *capability interlinkages* napříč sektory. Zároveň zdůrazňuje integrační impuls, kterým mohou sociální inovace přispět vysoce diferencovaným společnostem. Dále přináší podnět pro kritickou reflexi sociálně-inovačních politik, v jejichž analýze klade důraz na participativní přístup (v jehož rámci se na osoby nahlíží lidi nejen jako pasivní příjemce sociální podpory, ale také jako činitele (*agents*), kteří spolurozhodují o cílech a prostředcích. Za třetí se tento prakticky orientovaný přístup snaží poskytovat nástroje, které mohou pomoci nejvíce znevýhodněným skupinám k tomu, aby jejich hlasy byly slyšet. A v neposlední řadě vybízí a přispívá k řešení etických otázek a hodnotových konfliktů, které v rámci podpory a realizace sociálních inovací vyvstávají. K hlavním příkladům patří otázka souladu hodnot iniciátorů a beneficentů sociálních inovací a konflikt mezi kladením důrazu na efektivitu a zaměřením na pomoc nejvíce marginalizovaným s menšími vyhlídkami na úspěšnost intervencí.

Podněty k řešení etických otázek a konfliktů vyvstávajících v rámci podpory a realizace sociálních inovací lze čerpat z obou variant *capability approach*, přičemž v souladu se Senovou koncepcí je zdůrazňován význam veřejné diskuse, demokracie a společenské volby (*social choice*). Varianta Nussbaumové pak nabízí zaměření na **základní spravedlnost** (*basic justice*) a ústřední potenciality, které se ukazuje jako stěžejní, pokud mají sociální inovace směřovat k řešení naléhavých sociálních potřeb.

Operacionalizace *capability approach*, kterou Nussbaumová nabízí, může být východiskem pro to, jak konkrétněji sledovat přínos sociálních inovací v hlavních

---

¹⁷⁰ Viz NUSSBAUM, Martha – SEN, Amartya (Eds.). *The Quality of Life*. Wider Studies in Development Economics. Oxford: Oxford University Press, 1993; NUSSBAUM, Martha Craven. *Women and Human Development*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2000; NUSSBAUM, Martha Craven. *Frontiers of Justice: Disability, Nationality, Species Membership*. Cambridge, Massachusetts, London: The Belknap Press of Harvard University Press, 2007.

oblastech, k nimž dochází k nespravedlnosti a marginalizaci, proto je v následující kapitole představen jí zpracovaný výčet ústředních potencialit.

4.2 Klasifikace potencialit u M. Nussbaumové

Recepce v křesťanské sociální etice se zaměřuje především na variantu capability approach jak ji nacházíme v pojetí americké morální filosofky Marthy Craven Nussbaumové.¹⁷¹ Zatímco Sen vychází z participativního rozvoje člověka opírajícího se o schopnosti jedinců prostřednictvím sociálního dialogu vyjádřit a obhájit minimální míru capabilit (potentialit) umožňujících takovou kvalitu života, které si daná společnost cení, Marta Nussbaumová klade větší důraz na základní spravedlnost protože se domnívá, že ve společnosti existují jedinci, kteří ne vždy dokážou formulovat a prosazovat svá vlastní práva analytictější postoj, vycházející z potřeby spravedlivějšího přístupu k lidem, kteří nejsou schopni racionálně participovat na vytváření podmínek k životu, kterého by si mohli cenit.¹⁷²

Operacionalizace capability approach, kterou Nussbaumová nabízí, může být východiskem pro to, jak konkrétněji sledovat přínos sociálních inovací v hlavních oblastech, k nimž dochází k nespravedlnosti a marginalizaci.

Její přínos spočívá především v klasifikaci potencialit. Konkrétní seznam ústředních lidských potencialit podle Nussbaumové, s nímž pracujeme v oblasti sociálních inovací zní (v syntetické podobě, kterou uvádí Řezáč) takto:

1. život: možnost žít hodnotný lidský život do jeho konce v běžné délce, předcházet riziku předčasného úmrtí a znehodnocení života
2. tělesné zdraví: příležitosti dobrého zdraví, včetně zdraví z hlediska reprodukce, adekvátní výživa, zajištění přístřeší, přiměřená zdravotní péče
3. tělesná integrita: možnost volně se pohybovat z místa na místo, ochrana před násilným napadením, včetně sexuálního napadení a domácího násilí, příležitosti k sexuálnímu uspokojení a volbám v oblasti reprodukce
4. smysl, představivost a myšlení: schopnost používat smysly, představivost, přemýšlení a rozum a možnost dělat tyto činnosti „skutečně lidským“ způsobem, tedy informovanou a kultivovanou cestou, která je zajištěna dostupným a adekvátním vzděláním, schopnost svobodně používat tvořivou představivost i v

---

¹⁷¹ StaatsL

¹⁷² Navrátilová s 72 srov. Nussbaumová, 2007, s. 22–35 – pozn. jedná se zejména o lidi s postižením, ale i děti, mladistvé apod.

rámci duchovna a umění, možnost používat svou mysl způsoby zaštitěnými zárukami svobody projevu s ohledem i na politický a umělecký projev a svobodu náboženského vyznání, mít možnost příjemných zážitků, vyhnouti se nepříjemnostem a bolesti, právem garantovaná svoboda vyznání, svoboda slova a projevu

5. emoce: možnost mít citové pouto k věcem a lidem ve svém okolí, milovat ty, kteří milují nás a starají se o nás, truchlit nad jejich nepřítomností, prožívat touhu, vděčnost a oprávněný hněv v obecném smyslu, možnost vyvarovat se takovému rozvoji, který by byl mařen strachem a úzkostí, možnost svobodného projevování emocí, možnost citově se rozvíjet bez strachu, úzkosti a traumatizujících událostí
6. praktické uvažování: schopnost formulovat určitá pojetí dobra a zapojovat se do kritické úvahy o plánování vlastního života (což v sobě zahrnuje ochranu svobody svědomí a náboženských zvyklostí); možnost realizace individuálních životních plánů
7. vztahy: (a) možnost žít s ostatními a ve vztahu s nimi, rozpoznávat a projevovat zájem o jiné lidské bytosti, zapojovat se do různých forem sociální interakce, být schopen soucitu a empatie;
b) mít sociální rámec pro vytváření sebeúcty a nebýt ponižován, schopnost být považován za důstojnou bytost, jejíž hodnota se rovná hodnotě ostatních, nebýt diskriminován na základě rasy, pohlaví, sexuální orientace, etnicity, kasty, náboženství, národnosti
8. jiné druhy: být schopen žít se zájmem o zvířata, rostliny a svět přírody a mít možnost vztahu k nim
9. hra: mít možnost smát se, hrát si, bavit se a těšit se z volnočasových aktivit;
10. kontrola nad svým prostředím: (a) politická: schopnost účinně se účastnit politických rozhodnutí, kterými se řídí život člověka, mít právo na politickou účast, ochranu svobody projevu a sdružování
b) materiální: schopnost vlastnit majetek (movitý i nemovitý), disponovat majetkovými právy ve stejné míře jako ostatní, mít právo usilovat o zaměstnání na základě principu rovnosti s ostatními, být chráněn před neoprávněným pronásledováním a zbavením vlastnictví.

Toto jsou tedy základní lidské potenciality, respektive jiným označením též capability, schopnosti, možnosti apod., které by měli mít zajištěny všichni členové společnosti, má-li být tato společnost uznána za sociálně spravedlivou.

Nutno však říci, že přestože Nussbaumová chápe těchto deset capabilit jako „minimální popis lidské spravedlnosti“, chápe je zároveň jako otevřený seznam, který je nutné přezkoumat a doplnit v případě, že je to zapotřebí.¹⁷³

4.3 Aktivizace

Oprávněný současný požadavek na větší osobní odpovědnost (patrný zvláště v oblasti prevence a péče o zdraví) zůstává přinejmenším abstraktní, pokud současně není akcentován význam kontributivní (či také participativní) spravedlnosti (Teilhabeerechtigkeit, Beteiligungsgerechtigkeit) nebo spravedlnosti uschopnění (Befähigungsgerechtigkeit). K převzetí odpovědnosti musí být lidé ze sociálně vyloučeného prostředí nejprve zmocněni. Bez aktivní a aktivační sociální politiky fakticky umožňující lidem ohroženým sociálním vyloučením získat potřebné prostředky a kompetence, tedy zabývající se reálnou dostupností zdrojů a služeb, možnostmi zmocnění k převzetí odpovědnosti v závislosti na kontextu (a nikoli spoléhající bez ohledu na konkrétní potřeby osob v jejich na abstraktní princip autonomie) zůstává politický požadavek na zefektivnění sociálního státu ve skutečnosti cynický.¹⁷⁴

Stát by se měl snažit pozvednout občany nad určitou hranici sociální participace, aby pro ně dobrý život nezůstal jen fikcí, nýbrž mohl být skutečně realizován¹⁷⁵ To by se nemělo měřit pouze materiální hranicí, jako je minimální příjem, ale také úrovní zajištění v oblastech, které posilují postavení, jako je vzdělávání. V současném národním a mezinárodním diskurzu o vzdělávání má tedy zásadní význam otázka, jaké dovednosti si dnes lidé musí osvojit, aby se dokázali orientovat v propojeném a stále složitějším světě. V každém případě musí organizace identifikovat ústřední schopnosti, které chtějí v konkrétním prostředí umožnit uživatelům svých služeb, byli zmocněni – v souladu s posláním k tomu žít "dobrý život", tam, kde toho klienti nemohou dosáhnout sami.

---

¹⁷³ Navrátilová, s. 72

¹⁷⁴ Srov. KÖRTNER, Ulrich H. J. Verantwortungsethik in Medizin und Pflege. In: In: KLISSENBAUER, Irene – GASSNER, Franz – STEINMAIR-PÖSEL, Petra – KIRCHSCHLÄGER, Peter G. (eds.) *Menschenrechte und Gerechtigkeit als bleibende Aufgaben: Beiträge aus Religion, Theologie, Ethik, Recht und Wirtschaft*. Göttingen: V&R unipress and Vienna University Press, 2020, s. 545-569; zde s. 556.

¹⁷⁵ Vgl. Sedmak, *Capability*, 2011, 55ff.; vgl. Sen, *Gerechtigkeit*, 2010, 253ff.

Protože však přístup zplnomocnění zdůrazňuje odpovědnost, která vyplývá ze svobody jednání, je vystaven hlubokému podezření. Odvádí pozornost od společenské odpovědnosti a individualizuje potíže. V německé diskusi se o přístupu zplnomocnění často hovoří společně s reformními sociálně-politickými přístupy, které chtějí zabránit obávanému přetížení sítě sociálního státu prostřednictvím "aktivizace", prevence a podpory osobní odpovědnosti a péče o sebe sama.

Ani vyspělé sociální státy nicméně nečiní vždy dostatečné kroky v boji proti nerovnostem a rozdělení společnosti. Zdaleka také nevyužívají svých možností zmocnit lidi a skrze prevenci tak předcházet mimořádným situacím. Také v nich rozhoduje o tom, jaké možnosti se před lidmi otevírají, do velké míry to, do jakých podmínek se narodí. Odpověď sociálního státu na tuto nerovnováhu v rozdělení startovních šancí spočívá v přerozdělování. To sice zmírňuje sociální nerovnost, jeho dopady na ni by však byly slabé, pokud by se současně neřešily otázky sociální spravedlnosti nad rámec materiální redistribuce. Pokud bude nerovnováha v rozdělení startovních šancí působit stejně silně jako dnes, bude i nadále existovat příliš mnoho lidí, které sociální stát zaopatrí, ale nezmocní k převzetí odpovědnosti. Požadavek na silný sociální stát s sebou nese nutnost zabývat se také tím, jak se vyhnout jeho přetížení. Účinnější preventivní sociální politiky lze docílit vytvořením podmínek, v nichž budou moci pokud možno všichni lidé rozvíjet svůj potenciál. Posun v tomto směru by umožnil využít na prevenci prostředky vynakládané v současnosti na péči v důsledku promarněných příležitostí ke zmocnění (tedy předcházet nárůstu sociálních výdajů), především je ale žádoucí z důvodu spravedlnosti. Aby bylo možné docílit snížení sociální nerovnosti, je třeba širšího pojetí sociální spravedlnosti. Tváří v tvář prohlubujícímu se rozdělení společnosti se stále zřetelněji ukazuje, že spravedlnost není synonymem pro rovnost a je stále intenzivněji diskutována spravedlnost uschopnění jako doposud zanedbávaný rozměr sociální spravedlnosti. Tento princip vychází z capability approach, který může produktivně rozšířit diskurz o spravedlnosti, a to i v rozvinutých sociálních státech. Se spravedlností uschopnění je spojen odklon od redistribuce. Sociální stát se může stát spravedlivějším, účinnějším a efektivnějším, pokud se bude více investovat do prevence sociálních potíží.

Jedna z hlavních funkcí sociálních služeb spočívá v prevenci sociálních problémů a zajištění včasné podpory. Strategii sociálních dávek doplňuje v současných vyspělých sociálních státech strategie sociálních služeb. Finanční či materiální podpora má pozitivní dopad na snižování četných sociálních rizik a sociální exkluze pouze v určitých

aspektech, existuje ale řada situací vyžadujících konkrétní podporu či vedení na individuální bázi. Ty jsou zajišťovány prostřednictvím sociálních služeb.

4.4 Prevence

Prvním typem recepce capability approach v křesťanské sociální etice je recepce v kategorii humanity. I tento typ recepce navazuje úzce na M. Nussbaumovou a využívá výše uvedené potenciality k popisu prahových podmínek pro lidsky důstojný život, jejichž zajištění lze chápat jako úkol sociálního státu. Rekonstrukce základních potencialit se v něčem podobá tématům, která známe z tradice katolické sociální nauky: obě koncepce, katolická sociální nauka i capability approach se zaměřují na podmínky lidsky důstojné existence. Z pohledu obou směrů nestačí vytvářet pouze formální prostor svobody, jde také o svobodu, která člověku opravdu umožní se rozvíjet po všech stránkách, tedy i o svobodu sociální, kulturní a materiální.

Druhý typ recepce se opírá o kategorii osobní odpovědnosti a propojuje princip subsidiarity s capability approach, respektive s kategorií Befähigungsgerechtigkeit, která je překládána například jako „spravedlnost uschopnění“:¹⁷⁶

"Tradiční princip subsidiarity katolické sociální nauky je v podstatě zaměřen na to, co se v novější morální teorii nazývá 'Befähigungsgerechtigkeit', u níž jde o to, aby jednotlivec byl zmocněn k co největší možné osobní odpovědnosti".¹⁷⁷

Některé studie upozorňují na to, že aby bylo možné zmírnit nerovnosti, musíme zdůrazňovat právě tento poslední aspekt, Befähigungsgerechtigkeit. Lidé nejsou povbuzováni k posilování empowerment, doplnit tuto mezeru je úkolem sociálních služeb, proto je role sociálních služeb nesmírně důležitá.¹⁷⁸ Bohužel, sociální debaty se zaměřují především na přerozdělování. Přestože se jak v Německu, tak v českém prostředí vyskytuje celá řada preventivních programů, lidé, kteří by tyto programy měli využívat, zůstávají stále marginalizovaní. Proto je potřeba, aby se na úrovni sociální politiky dbalo na to, že k naplnění spravedlnosti a toho, co si spravedlnost žádá, musíme

---

¹⁷⁶ Srov. ....

¹⁷⁷ Schramm 2008: 189

¹⁷⁸ Srov. k tomu Kraemer, ...

dbát o to, ž někteří (ti nejpotřebnější) budou potřebovat samotnou podporu k tomu, aby vůbec byli schopni nabízených sociálních programů využít. Příčina neklesající nerovnosti tedy spočívá právě v zanedbávání Befähigungsgerechtigkeit.¹⁷⁹

---

¹⁷⁹ Srov. tamtéž....

5. Závěr

Dnes se věnuje hodně pozornosti tématu inovace, které proniká i do sociální oblasti.

I když je obraz podpory sociálních inovací popisován jako ambivalentní, přesto jde o pojem, který má důležitý potenciál právě pro oblast sociálních služeb, a to proto, že pokud mají tyto organizace uplatnit svůj potenciál pro systémovou změnu, je v důsledku vysoce dynamického vývoje prostředí, v němž působí, a jeho komplexity nezbytné, aby přijaly inovaci jako organizační modus. Jinak by vyvíjely strategie mívající se s aktuálními sociálními potřebami.

V první kapitole jsme se pokusili přiblížit koncept sociální inovace, vývoj definice a způsob, jak je dnes tento pojem vymezován, a kromě toho jsme se také zabývali otázkou hodnotových orientací v současných koncepcích sociálních inovací.

Ve druhé kapitole byla zaměřena pozornost na velmi úzce související téma inovací v sociálních službách, byly představeny trendy inovací v sociálních službách a nastínili jsme často diskutované téma potenciálu sociálních služeb jakožto hybatelů sociálních inovací.

Třetí kapitola se zabývá otázkou interpretace pozitivního sociálního dopadu sociálních inovací ilustrované na příkladu Charity a Diakonie. Snažíme se v ní odpovědět na otázku, jak prostřednictvím sociálních inovací v sociálních službách přispívat k dobrému životu v pozitivní svobodě a společenskému uznání pro všechny.

Proto, aby se potenciál sociálních inovací mohl dobře rozvinout, ukazuje se, že je zapotřebí, aby sociální inovace dostala svůj etický rámec, tak jak se s ním setkáváme konkrétně například v přístupu zvaném capability approach, který jsme se pokusili přiblížit ve čtvrté kapitole. Capability approach totiž vytváří prostor pro etickou reflexi otázek a dilemat vyvstávajících v rámci podpory a realizace sociálních inovací.

Umožňuje zohlednit spravedlnost a demokracii v jádru sociálních inovací a současně pohled příjemců sociálních služeb. Spravedlnost uschopnění se v kontextu prohlubujících se nerovností ukazuje jako doposud zanedbávaný rozměr sociální spravedlnosti.

Za jejich hlavní styčný bod lze považovat kladení důrazu na zmocnění.

Na základě výše popsaného se ukázalo, že zahrnutí etických principů reprezentovaných přístupem capability approach, jakožto etickým rámcem, do strategického rozhodování v oblasti sociálních služeb, je klíčové pro udržitelné sociální změny jako normativně kompaktního řešení, čímž byl naplněn vytyčený cíl pr

Seznam použitých zkratek

Seznam literatury

- CREMER, Georg – GOLDSCHMIDT, Nils – HÖFER, Sven. Soziale Dienstleistungen: Ökonomie, Recht, Politik. Tübingen: Mohr Siebeck, s. 7
- EBNER, Alexander. Innovation Systems. In: Encyclopedia of Social Innovation. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2023, s. 174-179; zde s. 176.
- HEIMBACH-STEINS, Marianne – BECKA, Michelle – FRÜHBAUER, Johannes J.; KRUIP, Gerhard. In: HEIMBACH-STEINS, Marianne – BECKA, Michelle – FRÜHBAUER, Johannes J.; KRUIP, Gerhard (eds.). Christliche Sozialethik. Grundlagen – Kontexte – Themen. Regensburg: Pustet, 2022, s. 11-25; zde s. 11.
- MARTINELLI, Flavia. Social services, welfare states and places: an overview. In: MARTINELLI, Flavia – ANTONEN, Anneli – MÄTZKE, Margitta (eds.) Social Services Disrupted. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2017, s. 11-48; zde s. 11.
- MASSARO, Thomas. Pope Francis on Overcoming Exclusion: A Theological Vision with Economic and Social Implications. American Journal of Economics and Sociology. 2019, roč. 78, č. 4, s. 865-893; zde s. 865.
- LOUDÍN, Jiří. Sociální inovace: doba hledání a tříbení. In Teorie vědy 2015, roč. 37, č. 1, s. 97-112.
- MEICHENITSCH, Katharina – NEUMAYR, Michaela – SCHENK, Martin (eds.). Neu! Besser! Billiger! Soziale Innovation als leeres Versprechen. Wien: Mandelbaum, 2016.
- MEYER, Michael – MODER, Clara Maria – RAMEDER, Paul – CHRISTANELL, Anja. Soziale Innovation: Konzept und Kritik. In: GLATZ-SCHMALLEGGER, Markus – EURICH, Johannes. Soziale Dienste entwickeln: Innovative Ansätze in Diakonie und Caritas. Leipzig: Evangelische Verlagsanstalt, 2018, s. 45-65.
- SATALKINA, Liliya – STEINER, Gerald. Social Innovation: A Retrospective Perspective. In Minerva 2022, roč. 60, č. 4, s. 567-591
- SCHUCH, Klaus. Social Innovation and Social Sciences. In: Encyclopedia of Social Innovation. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing, 2023, s. 376-381; zde s. 380.
- RAMMERT, Werner. Innovation: I. Sozialwissenschaftliche Perspektive. In: Staatslexikon: Recht - Wirtschaft - Gesellschaft. Vol. 3, München: Herder Verlag, 2019, s., 291-293; zde s. 292.

Přílohy